

Urząd Statystyczny w Lublinie

Raport z wyników województwa lubelskiego

Powszechny
Spis Rolny
2010

Lublin 2011

URZĄD STATYSTYCZNY W LUBLINIE

POWSZECHNY SPIS ROLNY 2010
RAPORT Z WYNIKÓW
WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

ISBN 978-83-7402-191-3

Lublin wrzesień 2011

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

PRZEWODNICZĄCY

Krzysztof Markowski

- Członkowie
- Maria Bilska
 - Waldemar Dymek,
 - Jerzy Greszta,
 - Zofia Kurlej,
 - Elżbieta Łoś,
 - Andrzej Matacz,
 - Kazimierz Tucki,
 - Paweł Wroński,
- Sekretarz
- Aneta Olszewska-Welman.

Redakcja merytoryczna:

Wanda Bosek, Teresa Budoran,
Elżbieta Duda, Halina Suszek

Korekta:

Maria Bilska

Wykresy, skład komputerowy:

Sławomir Dziaduch

PRZEDMOWA

Szanowni Państwo,

Z przyjemnością przekazuję do rąk Państwa opracowanie zawierające wyniki Powszechnego Spisu Rolnego (PSR 2010), który odbył się w dniach od 1 września do 31 października 2010 r. Był to pierwszy spis przeprowadzony po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej oraz był pierwszym badaniem powszechnym zrealizowanym tylko na formularzu elektronicznym. Oprócz wywiadów przeprowadzanych przez rachmistrzów spisowych z wykorzystaniem urządzeń typu hand-held (metoda CAPI), w spisie zastosowano dwie nowe metody zbierania danych: wywiady telefoniczne wspomagane przez program komputerowy (metoda CATI) oraz samopis internetowy (metoda CAII). Istotnym uzupełnieniem danych spisowych były informacje pochodzące ze źródeł administracyjnych.

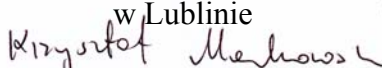
Niniejsza publikacja – *Raport z wyników województwa lubelskiego* jest pierwszą z serii opracowań prezentujących podstawowe informacje zebrane podczas spisu rolnego zawierającą najważniejsze informacje i dane charakteryzujące stan rolnictwa w województwie Lubelskim w 2010 r. oraz zmiany jakie w nim zaszły w porównaniu do 2002 r.

Opracowanie składa się z trzech części, tj. uwag metodycznych, części analitycznej oraz tabelarycznej. W części pierwszej przedstawiono zakres i tematykę PSR 2010, metodykę badania i zasady spisywania oraz podstawowe definicje i pojęcia występujące w opracowaniu.

W części drugiej komentarz analityczny został podzielony na działy tematyczne, w których szczegółowo omówiono najważniejsze zagadnienia i tendencje występujące w rolnictwie województwa lubelskiego. Uzupełnieniem materiału opisowego jest ilustracja graficzna najciekawszych zjawisk na wykresach.

W ostatniej części, tabelarycznej zaprezentowano z kolei dane dotyczące: gospodarstw rolnych, użytkowania gruntów i powierzchni zasiewów, zwierząt gospodarskich, ciągników i maszyn rolniczych oraz pracujących w gospodarstwach rolnych. Większość danych liczbowych dotyczących rolnictwa w 2010 r. porównano do wyników Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2002 r.

Przekazując Państwu niniejszy Raport **mam nadzieję, że dzięki niemu będą Państwo mogli poznać jaki jest stan rolnictwa na Lubelszczyźnie** i co się w nim zmieniło na przestrzeni ostatnich ośmiu lat. Jestem też przekonany, że ta wiedza pozwoli zaspokoić Państwa potrzeby informacyjne z tego tematu. Jednocześnie **chcę także serdecznie podziękować wszystkim tym, którzy przyczynili się do powstania tego Raportu**, tj. zarówno tym, którzy udzielali informacji dotyczących rolnictwa oraz przygotowali, przeprowadzili i pomagali w przeprowadzeniu Powszechnego Spisu Rolnego 2010 jak też tym, którzy opracowywali i analizowali jego wyniki.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Lublinie

dr Krzysztof Markowski

Lublin, wrzesień 2011 r.

SPIS TREŚCI

	Str.
Przedmowa.....	3
1. Uwagi metodyczne.....	6
1.1. Wprowadzenie.....	6
1.2. Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego	7
1.3. Schemat losowania próby gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha	9
1.4. Wybrane definicje, pojęcia spisowe i zasady spisywania	10
1.5. Ważniejsze grupowania i zakres publikowania danych	17
2. Część analityczna.....	19
2.1. Uwagi ogólne.....	19
2.2. Gospodarstwa rolne	21
2.3. Użytkowanie gruntów.....	24
2.4. Powierzchnia zasiewów.....	26
2.5. Zwierzęta gospodarskie	29
2.6. Ciągniki i maszyny rolnicze	34
2.7. Pracujący w gospodarstwach rolnych.....	37
2.7.1. Pracujący wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych	37
2.7.2. Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w ciągu roku.....	41

TABLICE STATYSTYCZNE

	Tabl.	Str.
Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i użytkowników w latach 2002 i 2010	1	45
Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i rodzaju prowadzonej działalności rolniczej w latach 2002 i 2010.....	2	46
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i rodzaju prowadzonej działalności rolniczej w latach 2002 i 2010	3	47
Użytkowanie gruntów według użytkowników w latach 2002 i 2010.....	4	48

Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010	5	49
Powierzchnia zasiewów według użytkowników w latach 2002 i 2010	6	50
Powierzchnia zasiewów według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010.....	7	51
Zwierzęta gospodarskie według użytkowników w latach 2002 i 2010.....	8	52
Zwierzęta gospodarskie według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.	9	53
Ciągniki i maszyny rolnicze według użytkowników w latach 2002 i 2010.....	10	54
Ciągniki i maszyny rolnicze według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010.....	11	55
Pracujący wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych w czerwcu 2010 r. według grup obszarowych użytków rolnych.....	12	56
Użytkownicy gospodarstw indywidualnych według grup wieku, płci i grup obszarowych użytków rolnych w czerwcu 2010.....	13	57
Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w ciągu roku według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010	14	58

WYKRESY

	Str.
Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych	22
Gospodarstwa rolne i powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.....	25
Struktura powierzchni zasiewów według grup ziemiopłodów	28
Zwierzęta gospodarskie.....	29
Struktura stada bydła.....	30
Struktura stada trzody chlewnej	31
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych przypadająca na jeden ciągnik według grup obszarowych użytków rolnych	35
Liczba gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą oraz pracujący w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r. ...	39
Struktura gospodarstw rolnych oraz poszczególnych kategorii pracujących w tych gospodarstwach w ciągu roku według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.....	40
Użytkownicy gospodarstw indywidualnych pracujący w tych gospodarstwach w ciągu roku według płci i grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.	43
Struktura użytkowników gospodarstw indywidualnych pracujących w tych gospodarstwach w ciągu roku według płci i wieku w 2010 r.....	44

1. UWAGI METODYCZNE

1.1. Wprowadzenie

Powszechny Spis Rolny 2010 (PSR 2010) przeprowadzony został w dniach **od 1 września do 31 października 2010 r.** według stanu na dzień **30 czerwca 2010 r.** (dzień referencyjny) **o godzinie 24.00.**

Podstawę prawną PSR 2010 oraz badania metod produkcji rolnej stanowiły:

- a) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 grudnia 2008 r.), zwane dalej Rozporządzeniem unijnym;
- b) Ustawa z dnia 17 lipca 2009 r. o powszechnym spisie rolnym w 2010 r. (Dz. U. z dnia 10 sierpnia 2009 r., Nr 126 poz. 1040), zwana dalej Ustawą;
- c) Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439; z 1996 r., Nr 156, poz. 775; z 1997 r., Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 769; z 1998 r., Nr 99, poz. 632 i Nr 106, poz. 668; z 2001 r., Nr 100, poz. 1080; z 2003 r., Nr 217, poz. 2125; z 2004 r., Nr 273, poz. 2703; z 2005 r., Nr 163, poz. 1362; z 2006 r., Nr 170, poz. 1217; z 2007 r., Nr 166, poz. 1172);
- d) Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisu, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie respondentów do udzielania informacji oraz sposób zebrania i ochrony danych.

PSR 2010 jest pierwszym spisem zrealizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Z członkostwa państwa polskiego w UE wynika szereg zobowiązań, m.in. konieczność dostarczenia informacji z dziedziny rolnictwa w zakresie i terminach określonych przez Komisję Europejską.

Potrzeba przeprowadzenia PSR 2010 r. wynikała ponadto z konieczności:

- zapewnienia bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych, niezbędnej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi,
- przeprowadzenia analizy zmian, jakie zaszły w rolnictwie na przestrzeni lat 2002-2010,
- wykonania zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb innych niż EUROSTAT organizacji międzynarodowych (FAO, OECD i inne),

- pospisowej aktualizacji statystycznego rejestru gospodarstw rolnych, a tym samym przygotowania operatów do różnotematycznych badań reprezentacyjnych z zakresu rolnictwa realizowanych w latach następnych.

Obok Raportu, wyniki spisu zostaną przedstawione w publikacjach wydanych przez GUS pod następującymi tytułami:

1. Powszechny Spis Rolny 2010 – Użytkowanie gruntów,
2. Powszechny Spis Rolny 2010 – Uprawy rolne i wybrane elementy metod produkcji roślinnej,
3. Powszechny Spis Rolny 2010 – Uprawy ogrodnicze,
4. Powszechny Spis Rolny 2010 – Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej,
5. Powszechny Spis Rolny 2010 – Środki produkcji w rolnictwie,
6. Powszechny Spis Rolny 2010 – Charakterystyka gospodarstw rolnych,
7. Powszechny Spis Rolny 2010 – Pracujący w gospodarstwach rolnych.

Dodatkowo planuje się wydanie publikacji wojewódzkiej: „Powszechny Spis Rolny 2010 – Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie lubelskim”.

Nowym rozwiązaniem w procesie udostępniania danych będzie Analityczna Baza Mikrodanych (ABM), w której znajdą się odpersonalizowane dane uzyskane w spisie, w tym w badaniu metod produkcji rolnej. Walorem ABM, istotnym z punktu widzenia użytkowników informacji statystycznej, będzie Aplikacja Użytkownika Zewnętrznego oraz możliwość komunikacji m.in. z Podsystemem Metainformacji czy budowanym obecnie Portalem Geostatystycznym.

Ponadto w Bazie Danych Lokalnych będą zamieszczone informacje ze spisu dla poszczególnych szczebli podziału terytorialnego kraju.

1.2. Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2010

Spis rolny został przeprowadzony, jako:

- I. Badanie pełne w gospodarstwach rolnych:
 1. Osób fizycznych o powierzchni użytków rolnych wynoszącej:
 - a) co najmniej 1 ha,
 - b) poniżej 1 ha:

- spełniających progi fizyczne określone w załączniku II do Rozporządzenia unijnego;
- dodatkowo na potrzeby krajowe - prowadzących uprawę roślin o powierzchni co najmniej: 0,5 ha dla plantacji drzew owocowych, 0,5 ha dla plantacji krzewów owocowych, 0,3 ha dla szkółek sadowniczych i ozdobnych, 0,1 ha dla truskawek gruntowych oraz 0,1 ha dla tytoniu lub prowadzących chów zwierząt o skali chowu co najmniej: 5 sztuk dla krów ogółem, 100 sztuk dla drobiu ogółem oraz 5 sztuk dla koni ogółem, nie więcej jednak niż progi określone w załączniku II do Rozporządzenia unijnego;

2. Osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

II. Badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych, innych niż określone w pkt I.1.b).

Wykaz gospodarstw rolnych do spisu powstał na bazie danych administracyjnych, które przed spisem zostały zweryfikowane przez urzędy gmin oraz w trakcie obchodu przedspisowego przez rachmistrzów spisowych.

Do budowy wykazu wykorzystano dane z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), dane z gmin (Ewidencja Podatkowa Nieruchomości – EPN – płatnicy podatku rolnego) i starostw powiatowych (Ewidencja Gruntów i Budynków – EGiB), Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHAR-S – dane o gospodarstwach ekologicznych) oraz Ministerstwa Finansów (PIT6 – płatnicy podatku od działów specjalnych produkcji rolniczej).

Dodatkowo dla gospodarstw rolnych osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, wykaz został zweryfikowany bieżącą sprawozdawczością z zakresu rolnictwa.

Na podstawie informacji administracyjnych wyodrębniono obiekty, które w zależności od wielkości powierzchni użytków rolnych (poniżej 1 ha oraz 1 ha i więcej) oraz wielkości pozostałych progów określonych w Ustawie, zostały zakwalifikowane do badania pełnego lub reprezentacyjnego.

Spis został przeprowadzony z wykorzystaniem wyłącznie formularza elektronicznego. Formularz ten przed spisem został zasilony dostępnymi danymi z rejestrów administracyjnych. Informacje od respondentów uzyskano stosując następujące metody zbierania danych:

- samospis internetowy (metoda CAII),
- wywiad telefoniczny z wykorzystaniem komputera (metoda CATI),
- wywiad bezpośredni z wykorzystaniem urządzenia hand-held przeprowadzany przez rachmistrza spisowego (metoda CAPI).

Tematyka spisu rolnego została ujęta na formularzu elektronicznym w następujących działach:

1. Użytkowanie gruntów
2. Działalność gospodarcza
3. Struktura dochodów gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego
4. Powierzchnia zasiewów i inna
5. Pogłowie zwierząt gospodarskich
6. Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze
7. Zużycie nawozów
8. Aktywność ekonomiczna
9. Metody produkcji rolnej

Zgodnie z art.10 Ustawy o powszechnym spisie rolnym, w terminie od 3 do 10 listopada 2010 r. został przeprowadzony spis kontrolny na próbie ogólnokrajowej 20 tys. gospodarstw indywidualnych wylosowanych z jednostek biorących udział w spisie właściwym.

1.3. Schemat losowania próby gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha

Losowanie gospodarstw rolnych przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej gminie przy wykorzystaniu schematu losowania warstwowego. Próba gospodarstw o liczebności 150 tys. rozdzielona została pomiędzy gminy w taki sposób, aby błąd względny oszacowania łącznej powierzchni użytków rolnych (tj. z uwzględnieniem gospodarstw rolnych

o powierzchni powyżej 1 ha, które ujęto w badaniu pełnym) był jednakowy dla wszystkich gmin tj. $v(\hat{y}) \leq 0,01497$.

W celu alokacji próby pomiędzy gminy wykorzystany został specjalny program optymalizacyjny, który jednocześnie:

- rozdzielał próbę gospodarstw pomiędzy gminy,
- w każdej gminie populację gospodarstw o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha, dzielił w sposób optymalny na trzy warstwy. W efekcie ustalone zostały granice warstw, różne w zależności od gminy,
- wydzielał w danej gminie tzw. warstwę górną zawierającą gospodarstwa największe w klasie gospodarstw poniżej 1 ha. Gospodarstwa te badane były w 100%,
- dokonywał optymalnego rozdziału próby pomiędzy pozostałe warstwy.

W celu wykonania losowania jako operat wykorzystano wykaz, który obejmował wszystkie gospodarstwa (nie tylko poniżej 1 ha), w którym dla każdego gospodarstwa zapisano m.in. symbol gminy oraz powierzchnię użytków rolnych.

1.4. Wybrane definicje, pojęcia spisowe i zasady spisywania

Gospodarstwo rolne – oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne) to gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej oraz gospodarstwo rolne osoby posiadającej użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha lub nieposiadającej użytków rolnych, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec lub (i) 3 sztuki kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 1 strusia lub (i) 5 sztuk samic królików lub (i) 5 sztuk samic pozostałych zwierząt futerkowych lub (i) 3 sztuki pozostałych zwierząt utrzymywanych na rzeź lub (i) 1 pień pszczeli.

Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę

organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha lub jednostka prowadzi chów zwierząt gospodarskich.

Za użytkownika gospodarstwa rolnego uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Do **działalności rolniczej** zaliczamy działalność związaną z uprawą roślin oraz chowem i hodowlą zwierząt, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i sadownictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych, chów i hodowlę zwierząt w gospodarstwie (bydła, owiec, kóz, koni, trzody chlewnej, drobiu, królików, zwierząt futerkowych, zwierząt łownych utrzymywanych na rzeź), pszczół oraz działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe. Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa wykorzystywana jest tylko i wyłącznie siła robocza.

Wartość końcowej produkcji rolniczej to suma wartości sprzedanych produktów rolnych (surowców), samozaopatrzenia i dopłat do produktów.

Do **gruntów użytkowanych** przez gospodarstwo zalicza się użytki rolne, lasy i grunty leśne, pozostałe grunty (np. pod zabudowaniami), niezależnie od tytułu władania (własne,

dzierżawione na zasadzie umowy i bezumownie, użytkowane z innego tytułu, wspólnie w części przypadającej użytkownikowi), lecz bez gruntów wydzierżawionych innym.

Powierzchnia gruntów ogółem oznacza łączną powierzchnię wszystkich gruntów niezależnie od tytułu władania - własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel, itp.), a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

Użytki rolne ogółem to powierzchnia:

a) użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 12 marca 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2010 r., nr 39, poz. 211), na którą składają się:

- łąki trwałe,
- pastwiska trwałe,
- sady (plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki),
- ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację),
- zasiewy (łączna powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych z wyłączeniem sadów i ogrodów przydomowych),
- grunty ugorowane,

b) użytków rolnych pozostałych (użytki rolne nie użytkowane i nie utrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 30 czerwca 2010 r.).

W związku z wprowadzeniem pojęcia **dobrej kultury rolnej**, niektóre rodzaje użytków rolnych, np. łąki, pastwiska, a także pozostałe grunty, nie są w pełni porównywalne z wynikami PSR 2002.

Powierzchnia lasów i gruntów leśnych to powierzchnia o wielkości co najmniej 0,10 ha, pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (nie zalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzystywanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe).

Powierzchnia pozostałych gruntów to grunty będące pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych (własnych

i dzierzawionych), rowów melioracyjnych, powierzchnia porośnięta wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia terenów bagiennych, powierzchnia innych gruntów (torfowiska, żwirownie), nieużytków (w tym gruntów zadrzewionych i zakrzaczonych), powierzchnia przeznaczona dla rekreacji (np. zlokalizowana wokół domu, pola golfowe, itp.). Do pozostałych gruntów zalicza się także powierzchnię gruntów rolnych nie użytkowanych rolniczo, jeżeli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego, np. grunty rolne przeznaczone pod budowę drogi, supermarketu itp.

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym. Do powierzchni pod zasiewami zaliczamy również powierzchnię szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych (uprawianych na gruntach leśnych i użytkach rolnych), uprawy wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także innych upraw trwałych oraz powierzchnię upraw pod osłonami itp. Zalicza się tu także powierzchnię plantacji drzew i krzewów szybko rosnących prowadzonych na użytkach rolnych.

Do **zwierząt gospodarskich** zalicza się następujące gatunki: koniowate, bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, drób (tj. kury, indyki, kaczki, gęsi, przepiórki, perliczki, gołębie, strusie, pawie, łabędzie i inne gatunki, bez ptactwa utrzymywanego do celów łowieckich, a nie do produkcji mięsa), króliki, zwierzęta futerkowe, pnie pszczele oraz pozostałe zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie rolnym dla produkcji mięsa (np. sarny, daniela, dziki itp.). **Powierzchnia gruntów ornych** wykorzystana do wyliczenia obsady trzody chlewnej ujmuje łącznie powierzchnię pod zasiewami i grunty ugorowane.

Badaniem objęto **ciągniki i maszyny rolnicze** własne (stanowiące wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego) i wspólne (będące współwłasnością i użytkowane przez więcej niż jedno gospodarstwo).

Dane o **pracujących** dotyczą gospodarstw indywidualnych oraz gospodarstw rolnych osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, które w momencie referencyjnym spisu prowadziły działalność rolniczą.

W powszechnym spisie rolnym 2010, podobnie jak w spisach z 2002 r. (NSP i PSR), badano zarówno bieżącą aktywność ekonomiczną ludności (w ciągu tygodnia poprzedzającego dzień referencyjny spisu), jak też zaangażowanie w pracę (nakłady pracy) w rolnictwie w ciągu roku (12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny spisu). Należy jednak podkreślić, że ze względu na nieco inny sposób zadawania niektórych pytań w formularzach

spisowych, pełna porównywalność wyników pomiędzy spisami z 2002 i 2010 roku nie jest możliwa.

Zebrane dane dotyczą:

- w **gospodarstwach indywidualnych** - użytkownika, członków jego rodziny w wieku 15 lat i więcej oraz innych osób pracujących w gospodarstwie rolnym. W przypadku aktywności bieżącej spisywano również osoby z rodziny, które nie wносиły wkładu pracy w gospodarstwo rolne ale mieszkały razem z użytkownikiem w dniu referencyjnym spisu. Natomiast w celu oceny wkładu pracy w gospodarstwo rolne w ciągu całego roku uwzględniono dodatkowo członków rodziny niemieszkających z użytkownikiem oraz wkład pracy pracowników najemnych (stałych i dorywczych), kontraktowych i osób pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej.
- w gospodarstwach osób prawnych - wkładu pracy pracowników najemnych (stałych i dorywczych), kontraktowych i pozostałych pracujących przy produkcji rolnej.

W odniesieniu do **aktywności bieżącej** zastosowano podejście zbliżone do zalecanego przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ i Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich (EUROSTAT) do stosowania w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań oraz badaniach siły roboczej. **Dotyczy ono sytuacji w badanym tygodniu** i pozwala wyodrębnić osoby pracujące (z możliwością wyróżnienia osób pracujących w rolnictwie), bezrobotne i bierne zawodowo. W przypadku Powszechnego Spisu Rolnego 2010 badano sytuację na rynku pracy osób zamieszkałych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego w ostatnim tygodniu czerwca 2010 r. Takie podejście pozwala na wyróżnienie zbiorowości osób pracujących wyłącznie lub głównie w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym (definicja poniżej), służącej do zbilansowania wszystkich pracujących w Gospodarce Narodowej (dane publikowane na bieżąco m.in. w Roczniku Statystycznym RP).

Drugie opisywane ujęcie dotyczy nakładów pracy ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy, a więc uwzględnia cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym. Tak liczona zbiorowość osób zaangażowanych w pracę w rolnictwie jest z reguły znacznie wyższa, uwzględnia bowiem wkład pracy w tym okresie każdej osoby, niezależnie czy praca w gospodarstwie rolnym była dla niej pracą wyłączną, główną czy dodatkową. Takie podejście jest spójne z wcześniej publikowanymi wynikami Badań Struktury Gospodarstw Rolnych (unijne: *Farm Structure Survey*), które stanowią podstawę danych dla bazy EUROFARM w okresach międzyspisowych.

W obu ujęciach (bieżącym i rocznym) wśród pracujących w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym możliwe jest wyróżnienie następujących kategorii:

- pracujący wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym,
- pracujący głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem,
- pracujący głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym.

Podziału na pracę główną i dodatkową osoby spisywane dokonywały na podstawie kryterium czasu pracy, tj.:

- **praca główna** - określana dla osób, które wykonywały więcej niż jedną pracę - oznaczała taką, która zwykle zajmuje najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace (lub więcej) zajmowały taką samą ilość czasu, pracą główną była ta, która przynosiła wyższy dochód,
- **praca dodatkowa** oznaczała tę, która spośród innych niż praca główna wykonywanych zajęć zarobkowych, zajmowała zwykle najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace dodatkowe zajmowały taką samą ilość czasu, należało wskazać tę, która przynosiła wyższy dochód.

Zgodnie z ujęciem bieżącej aktywności ekonomicznej - do **pracujących** zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:

- wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- nie wykonywały pracy (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych, strajku), ale formalnie miały pracę jako pracownicy najemni bądź pracujący na własny rachunek.

Wśród tak wyróżnionej zbiorowości ogółu pracujących zamieszkujących łącznie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego wyodrębniono **osoby pracujące wyłącznie lub głównie w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym, niezależnie od celu prowadzonej w gospodarstwie produkcji**. Definicja i sposób wyodrębniania tej zbiorowości w 2010 r. odbiega od przyjętej w spisach w 2002 roku, uniemożliwia to pełne porównywanie wyników z obu okresów.

Za **pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym** uznaje się wykonywanie prac bezpośrednio związanych z produkcją rolniczą (roślinną i zwierzęcą) oraz prace ogólne, związane z prowadzeniem gospodarstwa np.:

- zakup środków produkcji,
- sprzedaż produktów rolnych i przygotowanie ich do sprzedaży,
- prace związane z magazynowaniem,
- transport na potrzeby gospodarstwa rolnego,
- bieżące naprawy sprzętu rolniczego, prace konserwacyjne budynków, maszyn, instalacji,
- organizację i zarządzanie pracą w gospodarstwie rolnym, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie rachunków,
- wypełnianie wniosków o dopłaty bezpośrednio i inne.

Ze względu na zaistniałą w 2010 r. specyficzną sytuację, do pracy w swoim gospodarstwie rolnym wliczono również prace związane z likwidacją skutków powodzi.

Jako pracy w gospodarstwie rolnym **nie traktuje się** takich prac jak: przyrządzanie posiłków, pranie, sprzątanie, opieka nad dziećmi oraz innych prac związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wyłączone są również prace związane z leśnictwem, łowiectwem, połowem lub hodowlą ryb (bez względu na to czy prowadzone były w gospodarstwie czy poza nim), a także praca w ramach działalności gospodarczej innej niż rolnicza.

Za **pracę poza swoim/rodzinnym gospodarstwem rolnym** uznaje się każdą pracę, również dorywczą, wykonywaną poza tym gospodarstwem - najemną lub na własny rachunek w tym również w rolnictwie. Do tej kategorii zaliczona została tutaj również praca wykonywana w rodzinnej działalności gospodarczej (innej niż rolnicza), np. w agroturystyce, działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu itd.

Do **pracowników najemnych** zaliczono osoby zatrudnione na podstawie pisemnej lub ustnej umowy o pracę, otrzymujące wynagrodzenie w gotówce lub naturze. Częścią wynagrodzenia mogły być również koszty utrzymania (np. nocleg, wyżywienie).

Do **pracowników najemnych stałych** zaliczono osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Do pracowników najemnych stałych zaliczono również osoby, które przepracowały tylko część tygodni w roku ze względu na:

- specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych) wymagającej zatrudnienia pracowników tylko w ciągu kilku miesięcy w roku,

- urlop, służbę wojskową, chorobę, wypadek, zgon,
- rozpoczęcie lub zakończenie pracy w gospodarstwie (czyli osoby, które zmieniły miejsce pracy w ciągu roku),
- całkowite wstrzymanie pracy w gospodarstwie spowodowane przyczynami naturalnymi (powódź, pożar).

Pracownicy dorywczy – są to osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

Pomoc sąsiedzka - jest to wymiana nakładów pracy pomiędzy gospodarstwami rolnymi. Praca ta musi być wykonywana bez wynagrodzenia.

Pracownicy kontraktowi - są to osoby wykonujące określoną usługę w gospodarstwie rolnym, które nie zostały zatrudnione bezpośrednio przez to gospodarstwo rolne.

Do pozostałych osób pracujących w gospodarstwie rolnym zaliczono członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych (jeżeli pracowali w gospodarstwie rolnym), uczniów pracujących w szkolnych gospodarstwach rolnych, osoby pracujące (w tym duchownych) w gospodarstwach prowadzonych przez zakony (ale nie pracowników najemnych stałych).

Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowego zatrudnienia pracowników dorywczych, kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej i „pozostałych osób pracujących” - **nakłady pracy w rolnictwie tych kategorii pracowników zostały wyrażone wyłącznie w umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit - AWU)**. Ten etap prezentacji wyników PSR 2010 przedstawiony zostanie w kolejnych, rozszerzonych opracowaniach analitycznych poświęconych zagadnieniom nakładów pracy w rolnictwie.

1.5. Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

W Raporcie prezentowane są podstawowe informacje ze spisu dotyczące województwa lubelskiego. Dane te należy traktować jako **dane nieostateczne**. Mogą one ulec nieznacznym zmianom ze względu na nadal trwające prace związane z przetwarzaniem i walidacją szczegółowych informacji na wszystkich poziomach podziału terytorialnego kraju.

Informacje prezentowane są dla całego rolnictwa (sektor prywatny i publiczny łącznie), w tym w części tablic dodatkowo dla gospodarstw indywidualnych.

Większość danych (powierzchnia zasiewów, zwierzęta gospodarskie, ciągniki i maszyny rolnicze, pracujący) prezentowana jest dla gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą. Informacje dotyczące liczby gospodarstw rolnych i użytkowania gruntów są dodatkowo przedstawione dla ogółu gospodarstw (prowadzących i nieprowadzących działalności rolniczej 30 czerwca 2010 r.).

Dla zachowania porównywalności danych z poprzednimi latami i badaniami, przeliczono je na 100 ha użytków rolnych lub na jedno gospodarstwo rolne.

W publikacji wyodrębniono następujące grupy obszarowe użytków rolnych: 0-1 ha, 1-2, 2-3, 3-5, 5-7, 7-10, 10-15, 15-20, 20-30, 30-50, 50-100, 100 ha i więcej.

Zastosowane w publikacji przedziały grup obszarowych użytków rolnych są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup:

- „0 – 1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty $<0,00 - 1,00>$,
- „1 – 2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty $(1,01 - 1,99)$.

W związku z tym, że pojęcie „utrzymywania użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej” wprowadzono w 2004 r. (Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 7 kwietnia 2004 r. – Dz. U. z 2004 r., nr 65, poz. 600), dane z tego zakresu podano tylko dla 2010 r.

Dane prezentowane w publikacji zostały naliczone według siedziby użytkownika gospodarstwa rolnego.

x
x x

Liczby bezwzględne są zaokrąglone do tysiący i podane z jednym znakiem po przecinku.

Dane w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku.

Z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń ww. dane mogą nie sumować się na ogółem i na 100%.

2. CZĘŚĆ ANALITYCZNA

2.1. Uwagi ogólne

W okresie pomiędzy dwoma spisami rolnymi przeprowadzonymi w 2002 i 2010 r., podstawowe znaczenie dla procesu przemian w rolnictwie na terenie województwa lubelskiego miały:

- przygotowywanie się do akcesji i dostosowywanie krajowej polityki rolnej do standardów Unii Europejskiej,
- realizacja przedakcesyjnych programów pomocowych (lata 2002-2004), a następnie wprowadzenie od 2004 r. narzędzi Wspólnej Polityki Rolnej.

Działania te spowodowały m. in. zintensyfikowanie procesu specjalizacji i modernizacji w rolnictwie. Coraz więcej polskich gospodarstw rolnych jest w stanie efektywnie konkurować na rynku europejskim i światowym, a nierzadko osiąga lepsze rezultaty niż najbardziej nowoczesne podmioty z Zachodniej Europy. Z drugiej strony wielu użytkowników ogranicza produkcję rolniczą, czy wręcz rezygnuje z jej prowadzenia.

Działalność rolnicza coraz częściej sprowadza się do utrzymywania gruntów w dobrej kulturze rolnej, a grunty rolne wykorzystane są na cele nierolnicze np. rekreacyjne lub jako lokata kapitału.

Należy również pamiętać, że rolnictwo podlega zmianom związanym z biologicznym charakterem produkcji rolniczej, w tym wpływowi warunków atmosferycznych, często bardzo niekorzystnych i dynamicznych. W ostatnich latach na koniunkturę w rolnictwie światowym i krajowym wpłynęły rosnące wymogi jakościowe, zmieniające się nawyki żywieniowe ludzi oraz nowoczesne sposoby żywienia i utrzymania zwierząt gospodarskich, jak również poszukiwanie nowych źródeł energii.

Struktura lubelskich gospodarstw rolnych nadal pozostaje rozdrobniona, co może być oceniane jako zjawisko niekorzystne. Zasady Wspólnej Polityki Rolnej spowodowały odejście od traktowania gospodarstwa rolnego jedynie jako miejsca produkcji, a przejście do preferowania modelu gospodarstwa wielofunkcyjnego.

Trend ten jest szczególnie zauważalny w małych gospodarstwach, gdzie może być prowadzona produkcja wysokiej jakości zdrowej żywności z wykorzystaniem tradycyjnych receptur i metod przyjaznych dla środowiska. Dzięki temu mogą zostać zachowane walory krajobrazowe i kulturowe oraz powstawać atrakcyjne miejsca rekreacji i wypoczynku. Natomiast dywersyfikacja źródeł dochodów pozwala na utrzymanie mniej opłacalnej produkcji rolniczej i przetrwać gospodarstwom małym obszarowo.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r., w porównaniu z Powszechnym Spisem Rolnym z 2002 r., wskazują na:

- tendencję zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym wzroście ich średniej powierzchni. Należy również odnotować wzrost udziału w ogólnej liczbie gospodarstw tych podmiotów, które prowadzą działalność rolniczą. Tendencja ta może być oceniana jako pozytywna z punktu widzenia konkurencyjności i efektywności ekonomicznej gospodarstw;
- zmiany w strukturze gospodarstw rolnych:
 - spadek o 0,4 pkt proc. udziału gospodarstw małych o powierzchni użytków 0 – 5 ha oraz o 0,5 pkt proc. gospodarstw grupy obszarowej 5 – 20 ha,
 - wzrost udziału gospodarstw dużych o 0,7 pkt proc. w grupie 20 – 50 ha i o 0,3 pkt proc. gospodarstw posiadających powyżej 50 ha UR.

Podkreślić przy tym należy, że zmiany te są powolne i odsetek gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 20 ha i więcej wynosi zaledwie 3,6%, podczas gdy odsetek gospodarstw najmniejszych, o powierzchni 0-5 ha, wynosi 66,1%.

Mimo korzystnego zjawiska wzrostu liczby gospodarstw największych, województwo lubelskie nadal charakteryzuje się dużą liczbą małych gospodarstw rolnych.

Systematycznie zmniejsza się powierzchnia użytków rolnych (w stosunku do 2002 roku o ponad 10%), a ponadto 3,5% użytków nie jest wykorzystywana do produkcji rolnej.

2.2. Gospodarstwa rolne

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem wynosiła 257,3 tys. Spośród 189,9 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (UR) – 189,7 tys. stanowiły gospodarstwa indywidualne.

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych i średnia powierzchnia użytków rolnych w latach 2002 i 2010.

Lata	Liczba gospodarstw rolnych w tys.	Powierzchnia użytków rolnych w tys. ha	Średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem w gospodarstwie rolnym w ha
Gospodarstwa rolne ogółem			
2002	305,9	1572,9	5,14
2010	257,3	1408,9	5,48
	2002 = 100		
2010	84,1	89,6	106,6
w tym gospodarstwa rolne prowadzące działalność rolniczą			
2002	263,5	1463,3	5,55
2010	233,6	1395,1	5,97
	2002 = 100		
2010	88,6	95,3	107,6

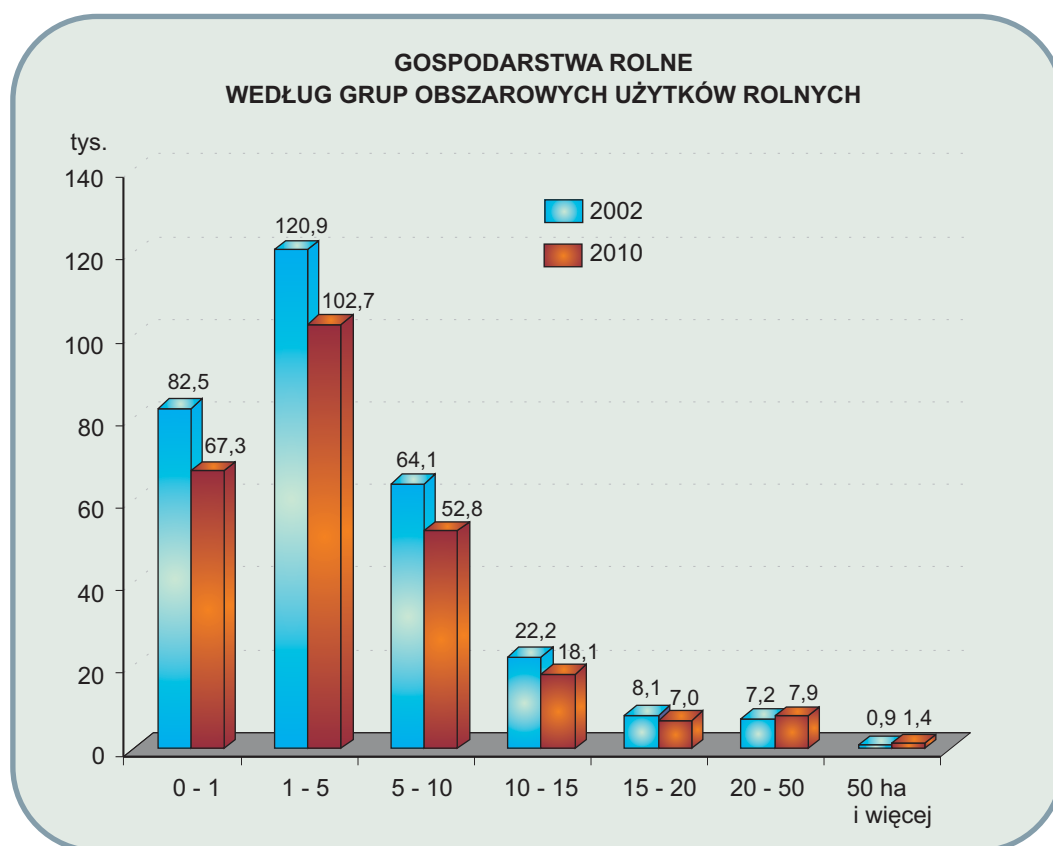
W porównaniu z wynikami PSR 2002, w 2010 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem zmniejszyła się o 48,6 tys., tj. o 15,9 %, w tym gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1ha o 33,4 tys. (o 15,0%). Spadek, w odniesieniu do 2002 r., odnotowano także w liczbie gospodarstw posiadających do 20 ha użytków rolnych o 16,7%, przy czym największa tendencja spadkowa o 18,4% wystąpiła w grupach obszarowych: do 1ha UR i 10 - 15 ha UR. W pozostałych grupach obszarowych liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się: w grupie obszarowej od 5 do 10 ha użytków rolnych o 17,6% i od 1 do 5 ha o 15,1%, zaś od 15 do 20 ha o 13,3%.

Znacząco wzrosła natomiast, bo o 67,2%, liczba gospodarstw największych, o powierzchni 50 ha i więcej UR, w znacznie mniejszym stopniu, bo tylko o 9% zwiększyła się liczba gospodarstw posiadających 20-50 ha użytków rolnych.

Tabl. 2. Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010.

Lata	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha						
		≤ 1	1 – 5	5 – 10	10 – 15	15 – 20	20 – 50	≥ 50
2002	w tysiącach							
	305,9	82,5	120,9	64,1	22,2	8,1	7,2	0,9
	w odsetkach ogółu gospodarstw							
2010	100,0	27,0	39,5	21,0	7,2	2,6	2,4	0,3
	w tysiącach							
	257,3	67,3	102,7	52,8	18,1	7,0	7,9	1,4
2010	w odsetkach ogółu gospodarstw							
	100,0	26,2	39,9	20,5	7,0	2,7	3,1	0,6
	2002 = 100							
	84,1	81,6	84,9	82,4	81,5	86,4	109,7	155,6

W omawianym okresie niewielkiej zmianie uległa struktura gospodarstw rolnych. Udział gospodarstw najmniejszych, w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych, zmniejszył się w przypadku grupy obszarowej do 1 ha z 27,0% w 2002 r. do 26,2% w 2010 r.

W porównaniu z poprzednim spisem, zwiększył się udział gospodarstw największych, choć nadal pozostaje on niewielki. Odsetek gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 20 ha i więcej wzrósł z 2,6% w 2002 r. do 3,6% w 2010 r., natomiast liczba gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej zwiększyła się z 0,3% do 0,6% ogółu gospodarstw rolnych.

Według wyników spisu, 30 czerwca 2010 roku, w województwie lubelskim działalność rolniczą prowadziło 233,6 tys. gospodarstw i od spisu 2002 r. ich liczba zmniejszyła się o 30 tys. (o 11,4%). Wśród jednostek o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych działalność prowadziło 185,9 tys. gospodarstw czyli o 17,8 tys. (8,7%) mniej niż w 2002 r.

W ponad połowie gospodarstw z działalnością rolniczą (53%) prowadzona była zarówno produkcja roślinna jak i zwierzęca, w 46% – tylko produkcja roślinna, a w 1% – wyłącznie produkcja zwierzęca. Gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha UR najczęściej prowadziły zarówno produkcję roślinną jak i zwierzęcą (59,6% ogółu gospodarstw z działalnością rolniczą) oraz produkcję wyłącznie roślinną (40,2%). Pomimo posiadania użytków rolnych, 0,2% omawianych jednostek prowadziło wyłącznie produkcję zwierzęcą.

W 2010 r. **średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosiła 5,48 ha użytków rolnych**, co oznacza jej zwiększenie o 6,6% w stosunku do 2002 r., natomiast w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR średnia wielkość gospodarstwa zwiększyła się o 6% i wynosiła 7,30 ha.

Średnia powierzchnia użytków rolnych w **gospodarstwie prowadzącym działalność rolniczą** wzrosła w ciągu 8 lat o 7,6%, z 5,55 ha do **5,97 ha**. Natomiast w gospodarstwach rolnych prowadzących wyłącznie produkcję roślinną oraz prowadzących wyłącznie produkcję zwierzęcą średnia powierzchnia użytków rolnych wynosiła odpowiednio 4,05 i 0,91 ha. Największe gospodarstwa prowadziły zarówno produkcję roślinną jak i zwierzęcą.

2.3. Użytkowanie gruntów

Wyniki PSR 2010 wskazują na znaczne zmiany zachodzące w strukturze użytkowania gruntów, i to zarówno według kierunków użytkowania, jak i według użytkowników. Do jednej z tych zmian należy zaliczyć zmniejszenie się powierzchni gruntów należących do gospodarstw rolnych. **Powierzchnia gospodarstw rolnych** w 2010 r. wyniosła **1653,0 tys. ha** i w porównaniu z danymi z 2002 r. była mniejsza o 155,9 tys. ha, tj. o 8,6%.

Tabl. 3. Ogólna powierzchnia gruntów w gospodarstwach rolnych w latach 2002 i 2010.

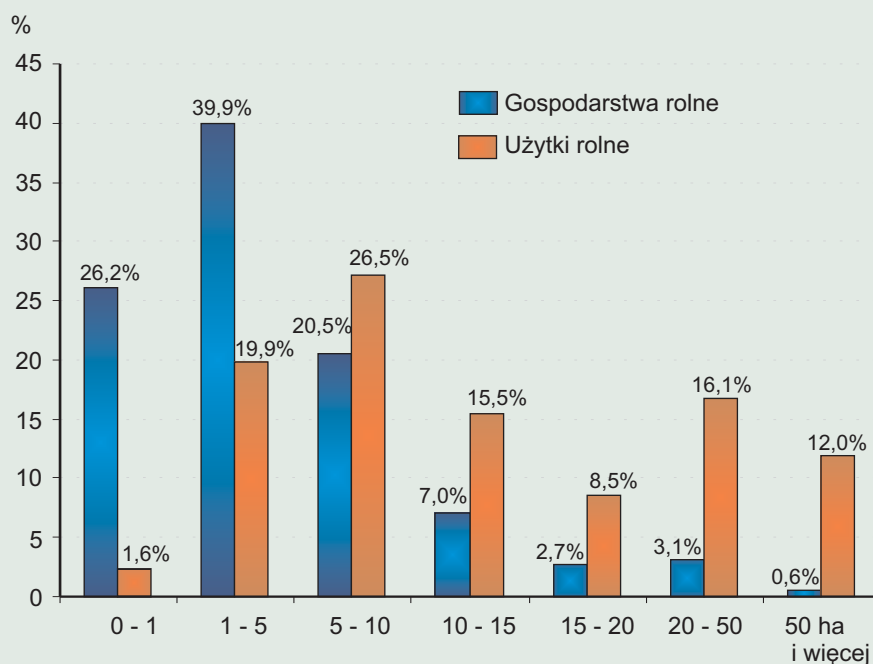
Wyszczególnienie	2002		2010	
	w tys. ha	ogółem=100	w tys. ha	ogółem=100
Gospodarstwa rolne	1808,9	100,0	1653,0	100,0
w tym gospodarstwa indywidualne	1721,8	95,2	1601,8	96,9
w tym posiadające powyżej 1ha.	1674,5	92,6	1552,1	93,9

W 2010 r. struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych różniła się dość znacznie od spisanej w 2002 r. Udział powierzchni użytków rolnych w powierzchni ogólnej zmniejszył się o 1,8 pkt proc., natomiast zwiększył się udział pozostałych gruntów o 0,7 pkt proc. i lasów o 0,9 pkt proc. Wzrost powierzchni lasów i gruntów leśnych nastąpił w wyniku zalesień związanych z realizacją Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – działanie „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesiania gruntów innych niż rolne”.

Areal użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w 2010 r. **wyniósł 1408,9 tys. ha** i w porównaniu z 2002 r. zmniejszył się o 164,1 tys. ha, tj. o 10,4%.

Udział powierzchni użytków rolnych pozostających w użytkowaniu gospodarstw indywidualnych w porównaniu do ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w 2010 r. wyniósł 97,0%. Gospodarstwa indywidualne powyżej 1 ha UR posiadały 95,4% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

**GOSPODARSTWA ROLNE I POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH
WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH W 2010 R.**

Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych wynosiła 1034,1 tys. ha i w porównaniu z 2002 r. zmniejszyła się o 5,8% tj. o 63,5 tys. ha. Natomiast powierzchnia **sadów** wynosiła 70,0 tys. ha i w ciągu 8 lat zwiększyła się o 23,9 tys. ha, tj. o 51,7%. Z kolei **łąki trwałe** zajmowały 205,2 tys. ha i w porównaniu do 2002 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 21,1 tys. ha tj. o 9,3%. Podobnie areal **pastwisk trwałych** zmniejszył się w stosunku do 2002 roku o 28,2 tys. ha (o 55,4%) i wynosił 22,7 tys. ha.

Z danych uzyskanych z PSR 2010 wynika, że w miarę wzrostu powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych zwiększa się także udział powierzchni użytków rolnych oraz powierzchni zasiewów w ogólnej powierzchni gruntów.

W użytkowaniu gospodarstw posiadających 50 ha i więcej UR (0,6% ogólnej liczby gospodarstw) znajdowało się blisko 12% powierzchni użytków rolnych ogółem oraz 12,7% powierzchni zasiewów. Posiadały one również 8% użytków nie utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej.

Tabl. 4. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych w latach 2002 i 2010.

Lata	Powierzchnia użytków rolnych				
	ogółem	w tym użytków rolnych w dobrej kulturze			
		razem	w tym		
			pod zasiewami	sady	trwale użytki zielone
w tysiącach hektarów					
2002.....	1572,9	.	1097,7	46,1	277,3
2010.....	1408,9	1359,1	1034,1	70,0	228,0
2002=100					
2010.....	89,6	.	94,2	151,8	82,2
w odsetkach powierzchni użytków rolnych ogółem					
2002.....	100,0	.	69,8	2,9	17,6
2010.....	100,0	96,5	73,4	5,0	16,2

Stosunkowo duży udział pozostałych gruntów odnotowano w grupie gospodarstw najmniejszych posiadających do 1 ha UR i w tych największych – użytkujących 100 ha i więcej użytków rolnych wynosił on odpowiednio 15,5% i 7,5% pozostałych gruntów ogółem.

W gospodarstwach największych – użytkujących 100 ha i więcej użytków rolnych (0,2% ogółu gospodarstw) zlokalizowane jest aż 4,5% gruntów ugorowanych.

2.4 Powierzchnia zasiewów

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego wykazały, że w przeciągu 8 lat zmniejszyła się ogólna powierzchnia zasiewów i zmieniła się struktura zasiewów. W 2010 r. powierzchnia zasiewów wynosiła 1034,1 tys. ha i w porównaniu do 2002 r. zmniejszyła się o 63,5 tys. ha, tj. o 5,8%.

Struktura zasiewów w 2010 r. przedstawiała się następująco:

- zboża ogółem tj. zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso, inne zbożowe łącznie z kukurydzą na ziarno zajmowały powierzchnię 800,0 tys. ha, co stanowiło 77,4% ogólnej powierzchni zasiewów,
- ziemniaki zajmowały 28,0 tys. ha, tj. 2,7% ogólnej powierzchni zasiewów,
- grupa roślin przemysłowych stanowiła 8,3% ogólnej powierzchni i wynosiła 86,3 tys. ha,

- rośliny pastewne łącznie z kukurydzą na zielonkę zajmowały 57,8 tys. ha, tj. 5,6% ogólnej powierzchni zasiewów,
- pozostałe uprawy – 45,7 tys. ha, tj. 4,4% powierzchni zasiewów.

Tabl. 5. Powierzchnia zasiewów głównych upraw rolnych w latach 2002 i 2010.

Lata	Powierzchnia zasiewów	W tym				
		zboża ogółem	ziemniaki ^a	buraki	rzepak i rzepik	warzywa gruntowe ^a
w tys. ha						
2002.....	1097,7	848,9	79,0	46,1	19,0	17,9
2010.....	1034,1	800,0	28,0	33,7	44,2	11,2

a Bez powierzchni upraw w ogrodach przydomowych.

W porównaniu do spisu rolnego z 2002 r. znacząco zmniejszyła się powierzchnia uprawy:

- zbóż (z kukurydzą na ziarno) o 49,0 tys. ha, tj. o 5,8%, jednak ich udział w ogólnej powierzchni zasiewów pozostał na niezmiennym poziomie,
- ziemniaków o 51,1 tys. ha, tj. o 64,6%, przy jednoczesnym zmniejszeniu o 4,5 pkt proc. ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów.

Zwiększyła się natomiast powierzchnia uprawy:

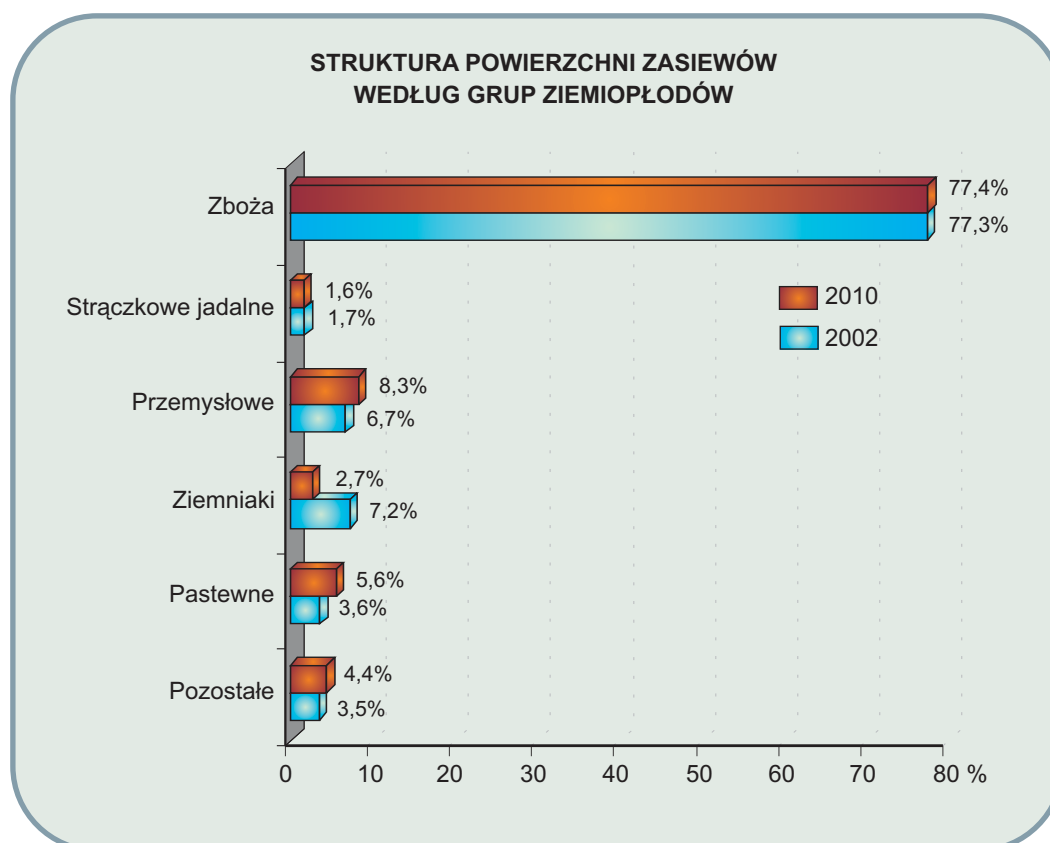
- roślin przemysłowych o 13,0 tys. ha, tj. o 17,7%, przy jednoczesnym zwiększeniu o 1,6 pkt proc. ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów,
- roślin pastewnych (z kukurydzą na zielonkę) o 17,9 tys. ha, tj. o 44,8% przy wzroście o 2,0 pkt proc. ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów,
- upraw pozostałych o 7,8 tys. ha, tj. o 20,4%, z niewielkim zwiększeniem się ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 1,0 pkt proc.

Wyniki PSR 2010 wykazały również istotne zmiany w strukturze zasiewów poszczególnych grup upraw, jak również zmiany udziału poszczególnych roślin w ramach grup upraw.

Należy zauważyć, że w porównaniu z rokiem 2002:

- powierzchnia uprawy buraków cukrowych w 2010 r. zmniejszyła się o 12,4 tys. ha, tj. o 27,0%,

- powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w 2010 r. zwiększyła się o 25,2 tys. ha, tj. o 132,3%,
- powierzchnia uprawy warzyw gruntowych zmniejszyła się o 6,7 tys. ha, tj. o 37,6%,
- powierzchnia uprawy strączkowych jadalnych zmniejszyła się o 2,1 tys. ha tj. o 11,4%.

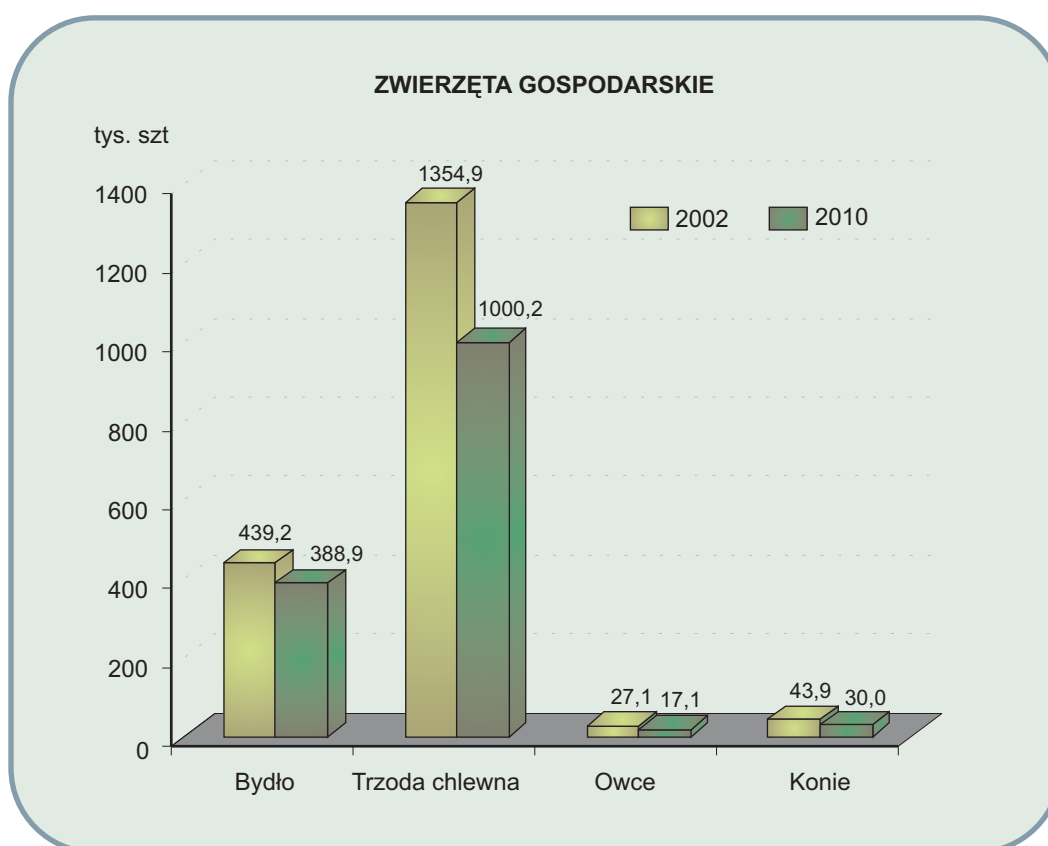
W gospodarstwach posiadających powyżej 1ha użytków rolnych (UR):

- udział zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów wahał się w granicach od 68,7% w gospodarstwach posiadających 100 i więcej ha UR do 81,5% w grupie gospodarstw posiadających 3-5 ha UR,
- udział upraw przemysłowych w ogólnej powierzchni zasiewów wahał się od 3,0% w gospodarstwach posiadających 1-2 ha użytków rolnych do 20,3% w grupie gospodarstw 100 i więcej ha UR.
- udział ziemniaków w ogólnej powierzchni zasiewów zmalał wraz ze wzrostem powierzchni UR w gospodarstwach z 10,1% w grupie gospodarstw najmniejszych do 0,8% w gospodarstwach największych (100 i więcej ha UR).

2.5. Zwierzęta gospodarskie

Zgodnie z wynikami PSR 2010 pogłowie poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich w województwie lubelskim wynosiło:

- **bydła – 388,9 tys. sztuk**, w tym krów – 187,2 tys. sztuk,
- **trzody chlewnej – 1000,2 tys. sztuk**, w tym loch – 95,2 tys. sztuk,
- **owiec – 17,0 tys. sztuk**,
- **koni – 30,0 tys. sztuk**,
- **kóz – 12,6 tys. sztuk**,
- **królików (samiec reprodukcyjnych) – 47,0 tys. sztuk**,
- **drobiu ogółem – 9184,0 tys. sztuk**.

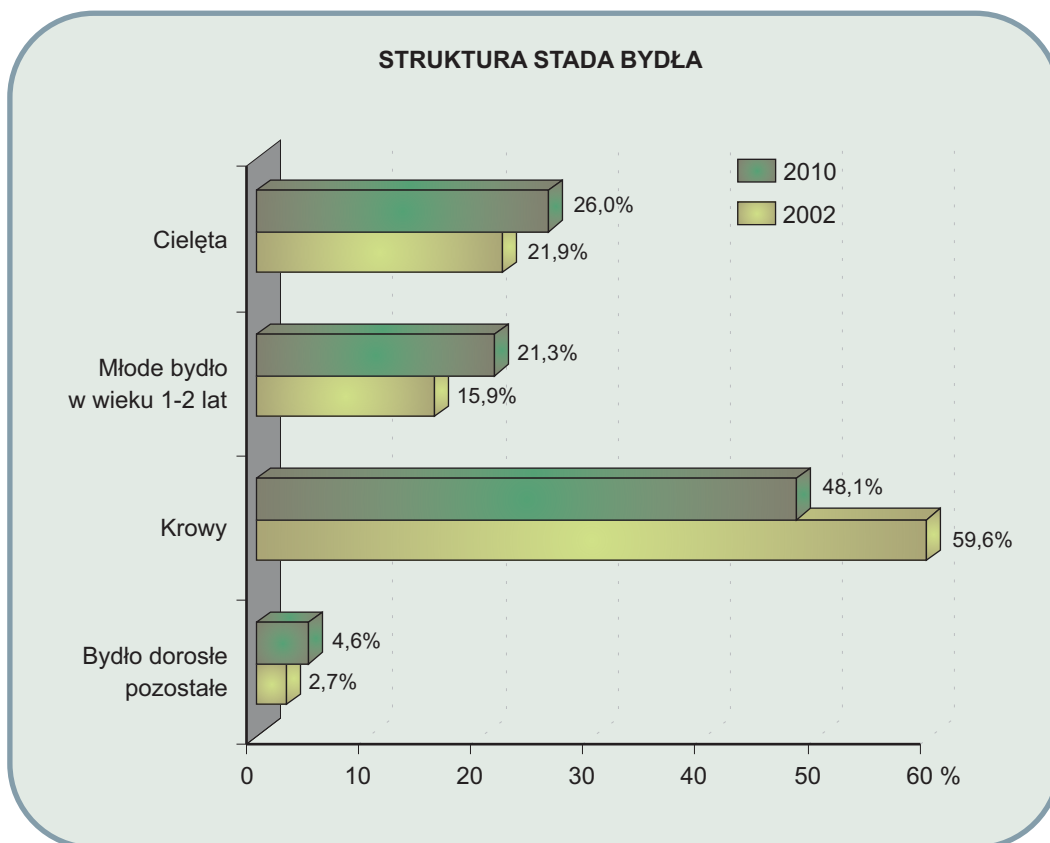

W porównaniu z danymi uzyskanymi w spisie w 2002 r., dane PSR 2010 wykazały spadek populacji wszystkich gatunków zwierząt gospodarskich: pogłowia bydła ogółem (o 11,4%) w tym krów (o 28,5%), trzody chlewnej (o 26,2%) w tym loch na chów

(o 36,8 %), owiec (o 36,9%), koni (o 31,6%), kóz (o 27,8%), drobiu ogółem (o 21,1%) oraz królików (o 44,0%).

Według wyników PSR 2010 r. w gospodarstwach indywidualnych utrzymywano:

- 98,0% bydła (w 2002 r. – 98,9%),
- 98,4% trzody chlewnej wobec 98,1% w 2002 r.,
- 90,6% owiec wobec 94,7% w 2002 r.

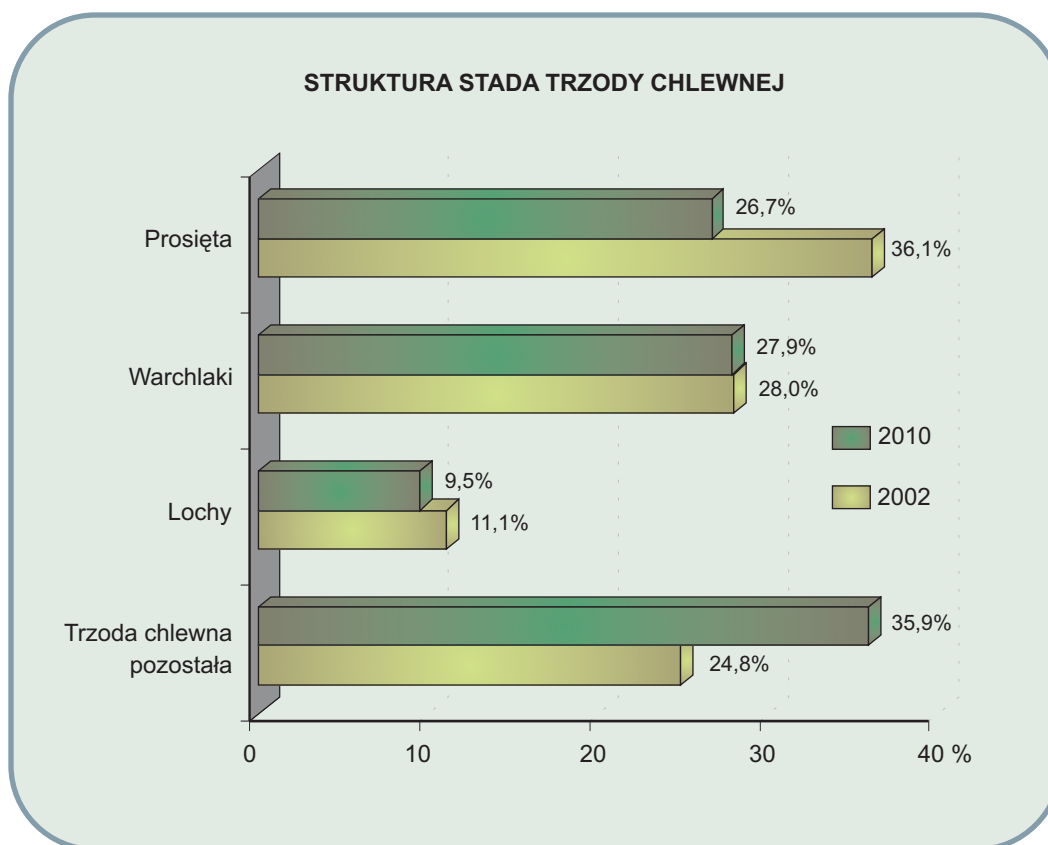
W 2010 r. w strukturze pogłowia **bydła** ogółem, w porównaniu z informacjami ze spisu 2002 r., wyraźnie obniżył się udział stada podstawowego krów o 11,5 pkt proc., w tym udział krów mlecznych spadł o 13,8 pkt proc. Jednocześnie odnotowano istotny wzrost udziału pozostałych grup, zwłaszcza młodego bydła w wieku do 2 lat – o 5,4 pkt proc.

Struktura stada bydła notowana w 2010 r. wskazuje, że nastąpiła redukcja populacji krów mlecznych, co w dużej mierze było wynikiem kwotowania produkcji mleka po przystąpieniu w 2004 r. Polski do UE oraz zaostrzenia wymagań jakościowych dla mleka krowiego. Część rolników, którzy nie otrzymali kwot mlecznych lub nie byli w stanie sprostać wysokim wymaganiom jakościowym dla mleka krowiego, wycofała się z chowu bydła mlecznego, co

w konsekwencji przełożyło się na znaczący spadek pogłowia krów mlecznych w województwie o 32,1 % w porównaniu z wynikami PSR 2002.

Gospodarstwa rolne specjalizujące się w chowie bydła zintensyfikowały w omawianym okresie produkcję zwiększając m.in. obsadę bydła z 3,7 szt. na 1 gospodarstwo w 2002 r. do 6,4 sztuk w 2010 r.

Zwiększenie w 2010 r., w porównaniu z danymi z PSR 2002 r., udziału sztuk młodych w pogłowie bydła ogółem wskazywać może na rosnące zainteresowanie rolników chowem bydła z przeznaczeniem na rzeź, czego potwierdzeniem jest m.in. przeszło 7-krotny wzrost pogłowia krów „mamek”, które utrzymywane są do produkcji cieląt ras mięsnych.

W strukturze stada **trzody chlewnej**, w porównaniu z wynikami spisu z 2002 r., odnotowano spadek grupy prosiąt (o 9,4 pkt proc.) oraz loch na chów (o 1,6 pkt proc.) i niewielki spadek warchlaków (o 0,1 pkt proc.), natomiast zaobserwowano wzrost udziału trzody chlewnej pozostałej o 11,1 pkt proc., w tym tuczników o 11,4 pkt proc.

Notowany w czasie spisu stan pogłowia trzody chlewnej wskazuje, że w okresie od 2002 do 2010 roku nastąpiła redukcja liczebności stada o 354,7 tys. sztuk. Wielu

użytkowników gospodarstw rolnych utrzymujących trzodę chlewną wycofało się w ciągu ostatnich 8 lat z produkcji żywca wieprzowego z powodu dużych wahań w jej opłacalności lub wręcz braku opłacalności. W porównaniu z poprzednim badaniem w 2010 r. prawie o połowę mniej gospodarstw, bo tylko 58,68 tys. wobec 104,54 tys. w 2002 r., utrzymywało trzodę chlewną. O ograniczaniu chowu wskazują także zmniejszające się stany loch na chów, w tym loch próśnych. Niektórzy producenci żywca wieprzowego, którzy nie wycofali się z chowu świń z przeznaczeniem na rzeź, chcąc nieco zmniejszyć ponoszone koszty na ten kierunek produkcji zrezygnowali w ostatnim okresie z utrzymywania loch, a młode tj. prosięta, a zwłaszcza warchlaki, relatywnie tanie sztuki do tuczu pozyskiwali w ramach handlu wewnątrz rynku unijnego. Wyniki stałych badań pogłowia trzody chlewnej realizowanych w okresie między spisami pełnymi także potwierdzają sukcesywne ograniczanie chowu świń.

Tabl. 6. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych/gruntów ornych w latach 2002 i 2010.

Lata	Bydło	Owce	Konie	Kozy	Trzoda chlewna w sztukach na 100 ha gruntów ornych
	w sztukach na 100 ha użytków rolnych				
2002.....	27,9	1,7	2,8	1,1	108,4
2010.....	27,6	1,2	2,1	0,9	94,3

W województwie lubelskim **obsada bydła na 100 ha użytków rolnych** w 2010 r. **wynosiła 27,6 szt.** i była mniejsza o 0,3 szt. od notowanej w 2002 r. Z kolei **obsada owiec na 100 ha użytków rolnych** wynosiła w 2010 r. **1,2 szt.** wobec 1,7 szt. w 2002 r., zaś **obsada trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych** **wynosiła 94,3 szt.** wobec 108,4 szt. w 2002 r. Wyniki PSR 2010 r. wykazały, że gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych 1 ha i mniej utrzymywały: 0,6% pogłowia bydła (w 2002 r. – 2,1%), 0,8% pogłowia trzody chlewnej (w 2002 r. – 1%), 0,4% populacji owiec (w 2002 r. – 2,1%), 3,4% pogłowia koni (w 2002 r. – 5,6%) i 11,4% stada drobiu ogółem (w 2002 r. – 12,5%).

W pozostałych gospodarstwach rolnych, o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha największe stany pogłowia zwierząt rejestrowano:

- bydła – w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 10-15 ha tj. analogicznie jak w 2002 r.,

- trzody chlewnej – w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 10-15 ha tj. analogicznie jak w 2002 r.,
- owiec – w gospodarstwach o powierzchni użytków 30-50 ha, w 2002 r. – w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 20-30 ha.
- drobiu – w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 7-10 ha, w 2002 r. – w gospodarstwach o areale użytków rolnych 5-7 ha,
- koni – w gospodarstwach o powierzchni 3-5 ha użytków rolnych, tj. analogicznie jak w 2002 r.

W 2010 r., przeciętnie w województwie lubelskim, **na 1 gospodarstwo rolne przypadało:**

- bydła – 1,5 szt. (w 2002 r. – 1,4 szt.),
- trzody chlewnej – 3,9 szt. (w 2002 r. – 4,4 szt.),
- owiec oraz kóz – 0,1 szt. (analogicznie jak w 2002 r.),
- koni – 0,1 szt. (analogicznie jak w 2002 r.),
- drobiu ogółem – 35,7 szt. (w 2002 r. – 38,1 szt.).

W gospodarstwach rolnych, w ujęciu według grup obszarowych użytków rolnych, średnia obsada zwierząt w sztukach na 1 gospodarstwo w 2010 r. wynosiła:

a/ do 5 ha:

- bydło – 0,2 (w 2002 r. – 0,3),
- trzoda chlewna – 0,7 (w 2002 r. – 0,9),
- konie - 0,1 (analogicznie jak w 2002 r.),
- drób ogółem - 22,6 (w 2002 r. – 23,3),

b/ 5 – 10 ha:

- bydło – 1,8 (w 2002 r. – 2,2)
- trzoda chlewna – 5,0 (w 2002 r. – 6,3),
- owce – 0,1 (analogicznie jak w 2002 r.),
- konie – 0,2 (analogicznie jak w 2002 r.),
- drób ogółem – 45,6 (w 2002 r. – 56,1),

c/ 10 ha i więcej:

- bydło – 7,6 (w 2002 r. – 5,9),
- trzoda chlewna – 18,0 (w 2002 r. – 20,2),
- owce – 0,4 (w 2002 r. – 0,5),
- konie – 0,3 (analogicznie jak w 2002 r.),
- drób ogółem – 85,4 (w 2002 r. – 86,3).

2.6. Ciągniki i maszyny rolnicze

Według wyników PSR 2010 w gospodarstwach rolnych województwa lubelskiego znajdowało się:

- **173,8 tys. ciągników rolniczych** , tj. o 12,2% więcej niż w 2002 r.,
- **19,8 tys. kombajnów zbożowych**, tj. o 33,2% więcej niż w 2002 r.,
- **6,1 tys. kombajnów buraczanych**, tj. o 18,3% więcej niż w 2002 r.,
- **8,7 tys. kombajnów ziemniaczanych**, tj. o 6,7% mniej niż w 2002 r.,
- **1,2 tys. silosokombajnów**, tj. o 8,6% więcej niż w 2002 r.,
- **78,7 tys. opryskiwaczy polowych**, tj. o 11,7% więcej niż w 2002 r.,
- **9,0 tys. opryskiwaczy sadowniczych**, tj. o 32,2% więcej niż w 2002 r.

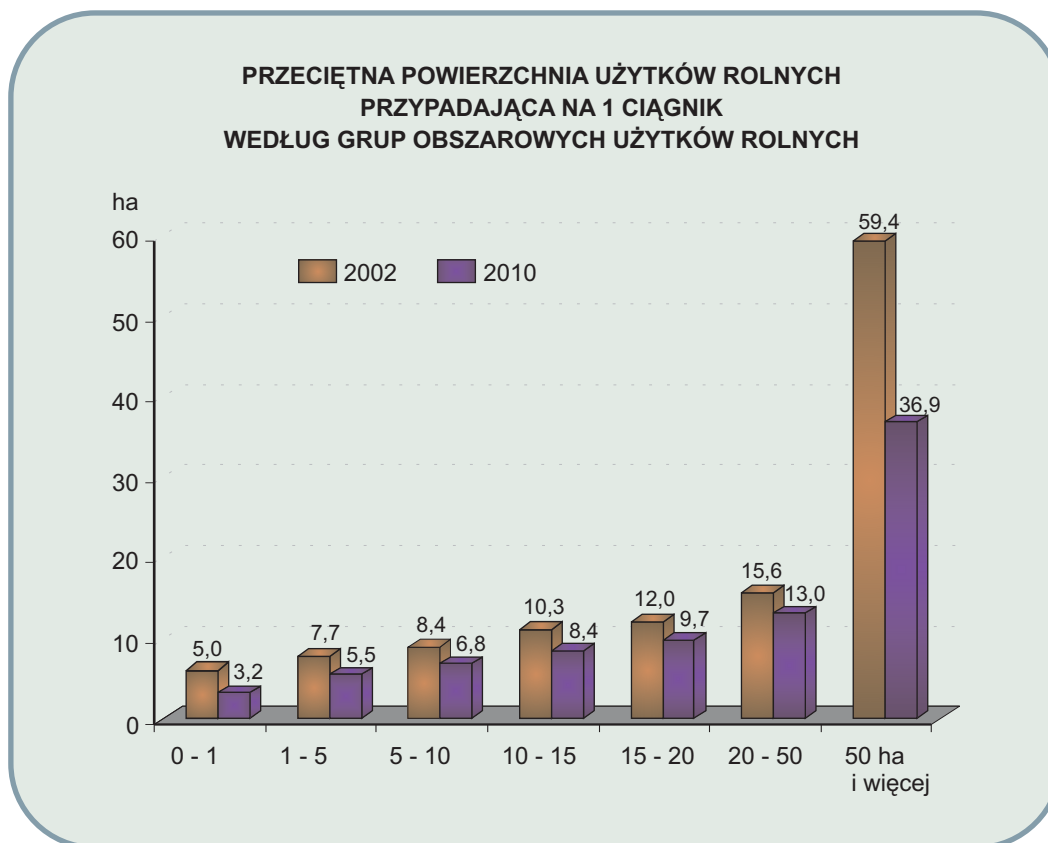
Tabl. 7. Ciągniki i maszyny rolnicze w latach 2002 i 2010.

Lata	Ciągniki	Kombajny			Siloso- kombajny	Opryski- wacze polowe	Opryski- wacze sadowni- cze
		zbożowe	buraczane	ziemnia- czane			
W tysiącach sztuk							
2002 ^a	154,8	14,9	5,2	9,4	1,1	70,4	6,8
2010	173,8	19,8	6,1	8,7	1,2	78,7	9,0
2002=100							
2010	112,2	133,2	118,3	93,3	108,6	111,7	132,2
W sztukach na 100 ha powierzchni:							
	użytków rolnych	zbóż i rzepaku	buraków cukrowych	ziemnia- ków	zielonek i kukurydzy	zasiewów	sadów
2002	9,8	1,7	11,2	11,8	3,5	6,4	14,8
2010	12,3	2,4	18,1	31,2	.	7,6	12,9

a Wszystkie maszyny, z wyjątkiem ciągników, spisano w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha oraz u osób prawnych i w jednostkach organizacyjnych nie mających osobowości prawnej. Ciągniki rolnicze spisano dodatkowo w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych.

Z ogólnej liczby ciągników, w gospodarstwach indywidualnych spisano 172,9 tys. szt. o 12,2% więcej niż w roku 2002. Zdecydowana większość z nich tj. 95,3% (165,5 tys. szt.) znajdowała się w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Przy zmniejszonej ilości gospodarstw i jednoczesnym spadku powierzchni użytków rolnych,

średnia powierzchnia przypadająca na 1 ciągnik zmniejszyła się w stosunku do wyników poprzedniego spisu i wynosiła **8,1 ha użytków rolnych** wobec 10,2 ha w 2002 r.

W grupach gospodarstw od 0 do 5 ha UR liczba ciągników wzrastała proporcjonalnie do wzrostu powierzchni użytkowanych gruntów. Najwięcej ciągników wystąpiło w grupie gospodarstw o powierzchni 3–5 ha UR - 29 tys. szt., tj. 16,7% ogólnej liczby ciągników. Przy dalszym wzroście areálu i jednoczesnym znaczącym spadku liczby gospodarstw, liczebność ciągników zmniejszała się. W grupie gospodarstw o powierzchni do 5 ha, na 100 gospodarstw przypadało średnio 34,5 ciągników, zaś w grupie 5-7 ha już 93,5 szt. Na gospodarstwo posiadające do 7 ha UR przypadał przeciętnie mniej niż jeden ciągnik. Natomiast w gospodarstwach powyżej 7 ha, których udział w ogólnej liczbie gospodarstw wynosił ok. 23,1%, liczba ciągników zwiększała się od 1,2 szt. w grupie gospodarstw od 7-10 ha UR do 4,5 szt. w grupie powyżej 100 ha użytków rolnych. W 2010 r. gospodarstwa, w których wykorzystywano więcej niż jeden ciągnik użytkowały ok. 66,8% ogólnej powierzchni użytków rolnych, w tym ok. 69,7% ogólnej powierzchni zasiewów. Areál uprawy zbóż w tych gospodarstwach

stanowił ok. 68,7% powierzchni zasianej zbożami w województwie, odpowiednio upraw przemysłowych – ok. 86,2%, pastewnych – ok. 77,1% i ziemniaków - ok. 54,5%.

W ciągu 8 lat między spisami odnotowano również niewielkie zmiany w **strukturze mocy ciągników**. Podobnie jak w 2002 r. dominowały ciągniki o mocy od 15 do 25 KW i od 25 do 40 KW. Razem stanowiły one w ogólnej liczbie ciągników 70,9% (w 2002 r. - 64,9%). Udział ciągników o średniej mocy 40-60 KW zmniejszył się z 26,0% w 2002 r. do 18,2% w 2010 r. W niewielkim stopniu wzrosło natomiast wyposażenie gospodarstw w ciągniki o dużej mocy, powyżej 60 KW. Stanowiły one 8,3% ogólnej liczby ciągników, wobec 6,0% w 2002 r.

Od 2002 r. zmiany zachodzące w strukturze powierzchni upraw głównych ziemiopłodów oraz postępujący proces modernizacji rolnictwa wpłynęły na aktualny stan wyposażenia gospodarstw m.in. w maszyny i urządzenia rolnicze. W stosunku do wyników poprzedniego spisu rolnego, przy utrzymującej się przewadze zbóż w strukturze powierzchni zasiewów i jednoczesnym znacznym wzroście powierzchni uprawy rzepaku zwiększyła się liczba kombajnów do zbioru tych upraw (o 33,2%). Ponadto zwiększyła się także liczba kombajnów buraczanych o 18,3 % i silosokombajnów – o 8,6%. Spadkowa tendencja powierzchni ziemniaków miała natomiast wpływ na redukcję liczby kombajnów do zbioru tych ziemiopłodów o 6,7%.

Najwięcej kombajnów zbożowych, buraczanych, ziemniaczanych i silosokombajnów spisano w grupach gospodarstw o powierzchni 7-30 ha użytków rolnych, stanowiły one odpowiednio 68,5%, 73,2%, 74,0% i 67,8% ogólnej liczby każdego rodzaju maszyn.

W porównaniu z wynikami spisu z 2002 r. odnotowano wzrost wyposażenia gospodarstw w polowe opryskiwacze ciągnikowe (o 11,7%). Większość tych maszyn (84,0%) odnotowano w grupie gospodarstw o powierzchni od 3 do 30 ha użytków rolnych. Przy czym spisywano sam fakt posiadania opryskiwacza polowego bez precyzowania sposobu jego wykorzystania – ochrona roślin, nawożenie, podlewanie roślin itp. Znaczący wzrost powierzchni sadów (o 51,7%) w porównaniu z 2002 r., wpłynął na wyraźny wzrost liczby opryskiwaczy sadowniczych (o 32,2%). Jednocześnie przy tak wysokim wzroście powierzchni, liczba opryskiwaczy przypadająca na 100 ha sadów zmniejszyła się do 12,9 szt. wobec 14,8 szt. w 2002 r. Najwięcej opryskiwaczy (70,7%), ze względu na specyfikę produkcji, odnotowano w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 3-15 ha. Powierzchnia sadów w tych gospodarstwach stanowiła ponad połowę (62,1%) powierzchni sadów w województwie.

2.7. Pracujący w gospodarstwach rolnych

Powszechny Spis Rolny jest podstawowym źródłem danych o pracujących w gospodarstwach rolnych:

- służy ocenie liczby pracujących w rolnictwie – jako segmentu całej gospodarki narodowej. Ważne jest tu zatem uwzględnienie tylko tej części pracujących dla których praca w rolnictwie – przede wszystkim w rodzinnych gospodarstwach rolnych – jest wyłącznym lub głównym zajęciem użytkownika i osób z nim zamieszkałych. Założeniem jest, aby w ogólnej liczbie pracujących w gospodarce narodowej nie uwzględniać podwójnie osób mających więcej niż jedno miejsce pracy. Z tego samego względu zastosowano tu kryterium bieżącej aktywności ekonomicznej poszczególnych osób w określonym momencie czasu (ostatni tydzień czerwca 2010 r.). Uzupełnienie tej zbiorowości stanowią pracownicy najemni zatrudnieni na stałe w gospodarstwach indywidualnych, a także – w gospodarstwach osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej (określanych dalej jako „gospodarstwa osób prawnych”),
- ma na celu określenie wielkości nakładów pracy człowieka ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w gospodarstwach rolnych w ciągu całego roku (12 miesięcy przed dniem referencyjnym spisu – 30 czerwca 2010 r.).

Przedstawione w niniejszym Raporcie dane w osobach nie uwzględniają wkładu pracy dodatkowych kategorii osób pracujących w rolnictwie, takich jak pracownicy najemni dorywczy, pracownicy kontraktowi, pracujący w ramach pomocy sąsiedzkiej i inni, dla których z założenia wkład pracy uwzględniany jest wyłącznie w przeliczeniu na roczne jednostki pracy.

2.7.1. Pracujący wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych

W ostatnim tygodniu czerwca 2010 r. liczba pracujących w gospodarstwach rolnych wynosiła 304,4 tys. osób, w tym zdecydowana większość (98,6%) to pracujący w gospodarstwach indywidualnych jako rodzinna siła robocza. Zatrudnieni na stałe pracownicy najemni stanowili stosunkowo niewielką zbiorowość wynoszącą 2,6 tys. w gospodarstwach indywidualnych oraz 1,8 tys. w gospodarstwach osób prawnych.

W swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym pracowało wyłącznie lub głównie 300,1 tys. osób (dla 266,6 tys. osób - była to jedyna praca, a dla 33,4 tys. – praca główna). Powyższe dane dotyczą wszystkich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą bez względu na powierzchnię użytków rolnych i cel produkcji.

Tabl. 8. Pracujący wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych.

Rok	Pracujący ogółem	Gospodarstwa indywidualne			Gospodarstwa osób prawnych	
		pracujący w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym			pracownicy najemni stali	
		razem	wyłącznie	głównie		
w tys. osób						
2010	304,4	300,1	266,6	33,4	2,6	1,8

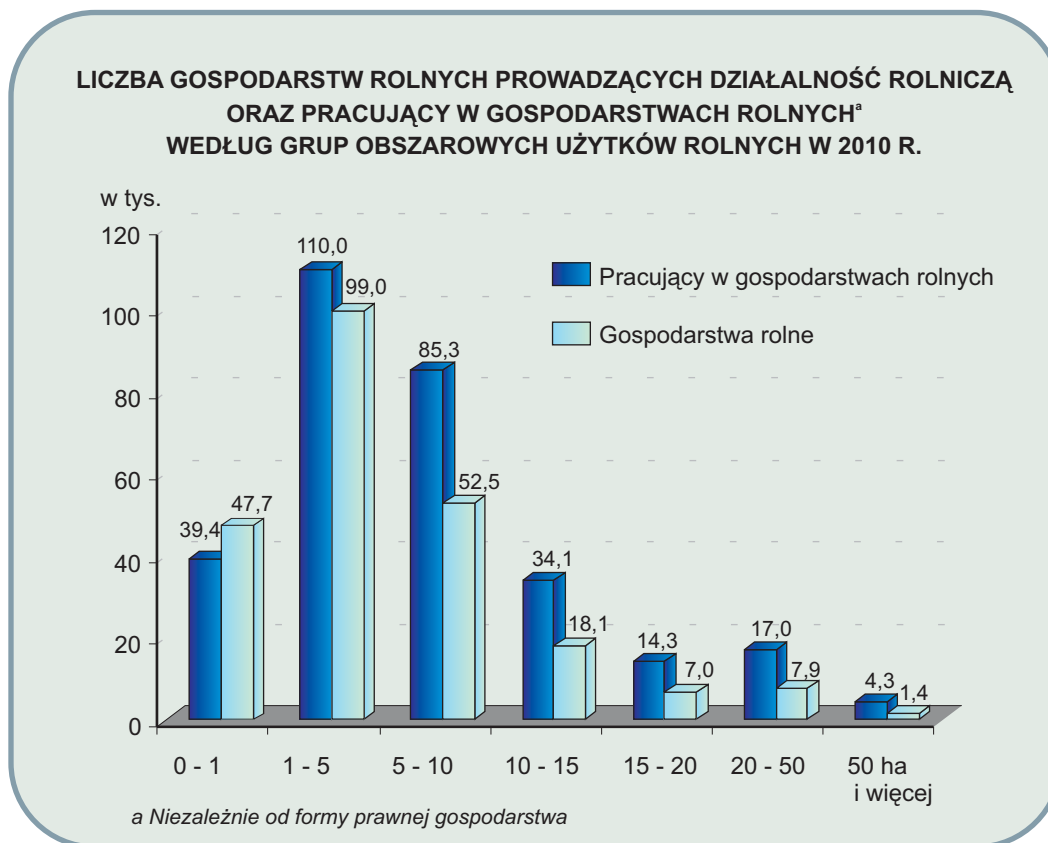
Danych tych nie można wprost porównywać z wynikami z 2002 r., pochodzącymi z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań oraz Powszechnego Spisu Rolnego. W 2010 r. przyjęto bowiem nieco inny sposób wyodrębniania populacji pracujących wyłącznie lub głównie w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym¹. Wynika to zarówno z odmiennego sposobu zadawania pytań spisowych w obu okresach jak też z faktu wejścia Polski w strukturę Unii Europejskiej i objęcia polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną.

W PSR 2010 do osób pracujących wyłącznie lub głównie zaliczono osoby pracujące w swoich/rodzinnych gospodarstwach rolnych produkujących na własne potrzeby oraz w jednostkach nie prowadzących produkcji rolnej a tylko utrzymujących grunty w dobrej kulturze. Fakt ten spowodował, że nie ma możliwości wyodrębnienia zbiorowości z obu spisów z zachowaniem pełnej porównywalności.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą przypadało 1,3 pracujących przy produkcji rolnej. Podobnie wskaźnik ten kształtował się dla rodzinnej siły roboczej (po uwzględnieniu jako podstawy – tylko gospodarstw indywidualnych). Natomiast

¹ W 2002 r. zbiorowość pracujących wyodrębniana była na podstawie łączonych informacji z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań oraz Powszechnego Spisu Rolnego, prowadzonych jednocześnie. Konieczność sprostania wymogom obu spisów powodowała nieco odmiennie podejście m.in. do ludności z użytkownikiem gospodarstw rolnego. W 2002 r. były to osoby tworzące wraz z użytkownikiem wspólne gospodarstwo domowe, natomiast w Powszechnym Spisie Rolnym 2010 r. – osoby zamieszkałe z użytkownikiem. Ponadto w 2002 r. jednym z kryteriów zaliczania osób do pracujących w swoim gospodarstwie rolnym był cel produkcji.

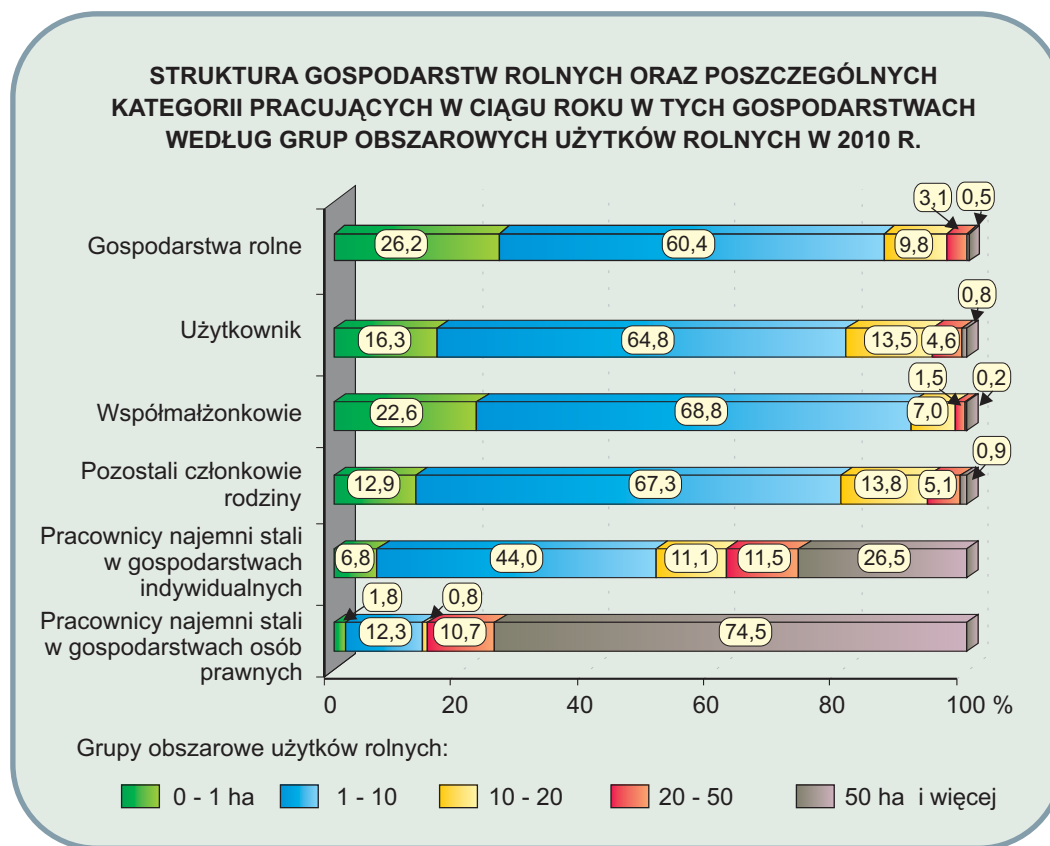
w gospodarstwach osób prawnych na 1 gospodarstwo rolne przypadało przeciętnie 9,7 stałych pracowników najemnych.

Omawiany wskaźnik zwiększa się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Przeciętnie na 1 gospodarstwo o powierzchni do 1 ha użytków rolnych przypada 0,8 osoby pracującej wyłącznie lub głównie. W gospodarstwach o pow. 20-50 ha wskaźnik ten wzrasta do poziomu 2,1 pracujących natomiast obniża się w gospodarstwach o powierzchni 50 ha i więcej i wynosi 1,8 pracujących wyłącznie lub głównie. Oznacza to, że praca w większych obszarowo gospodarstwach rolnych, często specjalistycznych, wymaga większego zaangażowania pracujących tam osób. Praca w takim gospodarstwie staje się dla nich pracą wyłączną, a dodatkowo wspomagana jest zatrudnieniem pracowników najemnych.

Na 100 ha powierzchni użytków rolnych przypadało przeciętnie 21 osób pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych (niezależnie od formy prawnej gospo-

darstwa). Im większe gospodarstwa rolne, tym mniej pracujących przypada średnio na 100 ha użytków rolnych.

Wśród pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych nieco większą zbiorowość stanowili mężczyźni niż kobiety. W przypadku rodzinnej siły roboczej różnice te były niewielkie (153,1 tys. wobec 147,0 tys.), natomiast w przypadku stałych pracowników najemnych liczebna przewaga mężczyzn była wyraźniejsza (1,6 tys. wobec 1,0 tys. w gospodarstwach indywidualnych oraz 1,3 tys. wobec 0,5 tys. w gospodarstwach osób prawnych).

Dodatkowa analiza wskazuje na zbliżoną strukturę wieku mężczyzn i kobiet pracujących w gospodarstwach rolnych pomimo różnej dla obu płci oficjalnej granicy wieku emerytalnego².

² Wiek produkcyjny kobiet to 18-59 lat, mężczyzn – 18-64 lata.

2.7.2. Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w ciągu roku

Inne ujęcie pracujących w gospodarstwach rolnych dotyczy osób wnoszących swój wkład pracy w wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy, a więc uwzględnia cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym. Tak liczona zbiorowość osób zaangażowanych w pracę w rolnictwie jest z reguły znacznie większa niż analizowana wyżej. Uwzględnia ona bowiem nakłady pracy w gospodarstwo rolne w ciągu całego roku każdej osoby, niezależnie od tego czy praca w gospodarstwie rolnym była dla niej pracą wyłączną, główną czy dodatkową. Ponadto w 2010 r. (inaczej niż w 2002 r.) w ramach tej zbiorowości uwzględniani byli także członkowie rodziny użytkownika wnoszący swój wkład pracy w ciągu roku, ale z nim niezamieszkujący, bądź zamieszkujący ale nie tworzący wspólnego gospodarstwa domowego z użytkownikiem.

Zgodnie z opisaną metodologią, liczba członków rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego zaangażowanych w pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym w ciągu 12 miesięcy wyniosła 564,6 tys. osób, a po uwzględnieniu stałych pracowników najemnych – 567,2 tys. osób. We wszystkich gospodarstwach rolnych zbiorowość zaangażowanych w pracę w ciągu 12 miesięcy przed dniem referencyjnym spisu wyniosła 569,0 tys. osób.

Tabl. 9. Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w ciągu roku.

Lata	Pracujący ogółem ^a	Gospodarstwa indywidualne					Gospodarstwa osób prawnych
		rodzinną siłą roboczą				pracownicy najemni stali	
		razem ^a	użytkownicy	współmałżonkowie	pozostali członkowie rodziny ^a		
w tys. osób							
2002	531,8	527,4	262,9	140,0	124,6	2,9	1,5
2010	569,0	564,6	230,4	138,7	195,6	2,6	1,8

a W 2010 r. z uwzględnieniem członków rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku (bez wynagrodzenia), którzy nie mieszkali z użytkownikiem bądź mieszkali razem, ale nie tworzyli z nim wspólnego gospodarstwa domowego (łącznie około 220 tys. osób).

W porównaniu z 2002 r. zmniejszyła się liczba użytkowników i współmałżonków pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu roku. Spowodowane jest to przede wszystkim zmniejszeniem się liczby gospodarstw rolnych w analizowanym okresie. Jednocześnie zwiększyła się liczba pozostałych członków rodziny wnoszących swój wkład pracy w gospodarstwo rodzinne. Nawet uwzględniając różnice metodologiczne pomiędzy obu spisami, zwiększenie się tej grupy pracujących jest widoczne. Liczba pracowników najemnych zatrudnionych na stałe w gospodarstwach indywidualnych zmniejszyła się o ponad 10% natomiast wzrosła o 20% w gospodarstwach osób prawnych.

Struktura gospodarstw według powierzchni użytków rolnych, ich rozdrobnienie agrarne – szczególnie gospodarstw indywidualnych (rodzinnych) oraz sytuacja na lokalnym rynku pracy przekłada się wyraźnie na strukturę ludności wnoszącej jakikolwiek wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w województwie lubelskim nie przekracza 5,5 ha. Jednocześnie gospodarstwa do 5 ha stanowią ponad połowę, bo aż 66,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych.

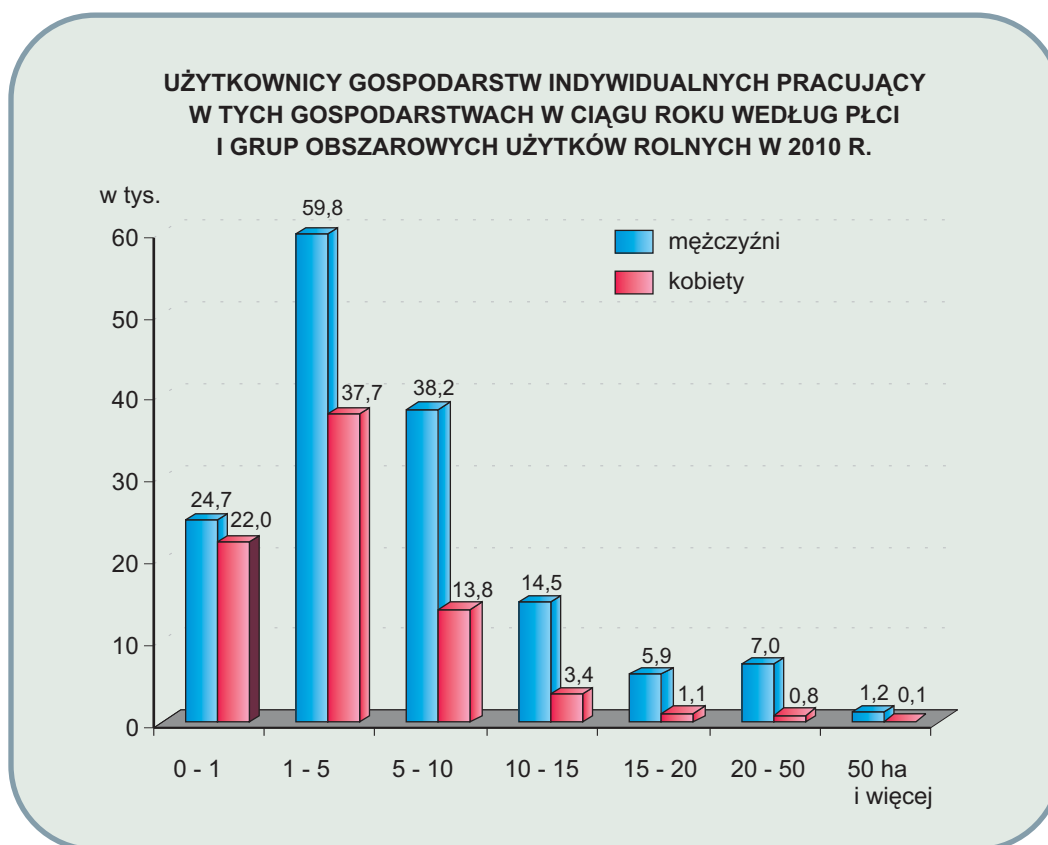
W gospodarstwach tych (do 5 ha użytków rolnych) ulokowane jest prawie 57% ogółu osób wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku. Jest to praca przede wszystkim użytkownika, współmałżonka oraz innych członków rodziny użytkownika. Dopiero w gospodarstwach 50 ha i więcej, istotnego znaczenia nabiera fakt zatrudniania pracowników najemnych. Dotyczy to zarówno gospodarstw indywidualnych, jak i gospodarstw osób prawnych. Oznacza to, że zasoby własnej rodzinnej siły roboczej są niewystarczające lub powzięta została świadoma decyzja o niepełnym jej wykorzystaniu przy jednoczesnym zatrudnieniu za wynagrodzeniem osób spoza gospodarstwa.

W województwie lubelskim ze względu na bardzo rozdrobnioną strukturę agrarną, gospodarstwa prowadzone są prawie wyłącznie przez rodzinną siłę roboczą, która stanowi ponad 99% ogółu wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne.

Nie wszyscy użytkownicy gospodarstw rolnych zadeklarowali swój wkład pracy przy produkcji rolnej w ciągu roku, praca ta może być bowiem wykonywana przez innego z członków rodziny. Także kierowanie gospodarstwem rolnym może być zlecane innej osobie z rodziny, bądź – co ma miejsce w zasadzie wyłącznie w gospodarstwach wielkoobszarowych – do kierowania gospodarstwem rolnym zatrudniani są pracownicy najemni. Jednak zdecy-

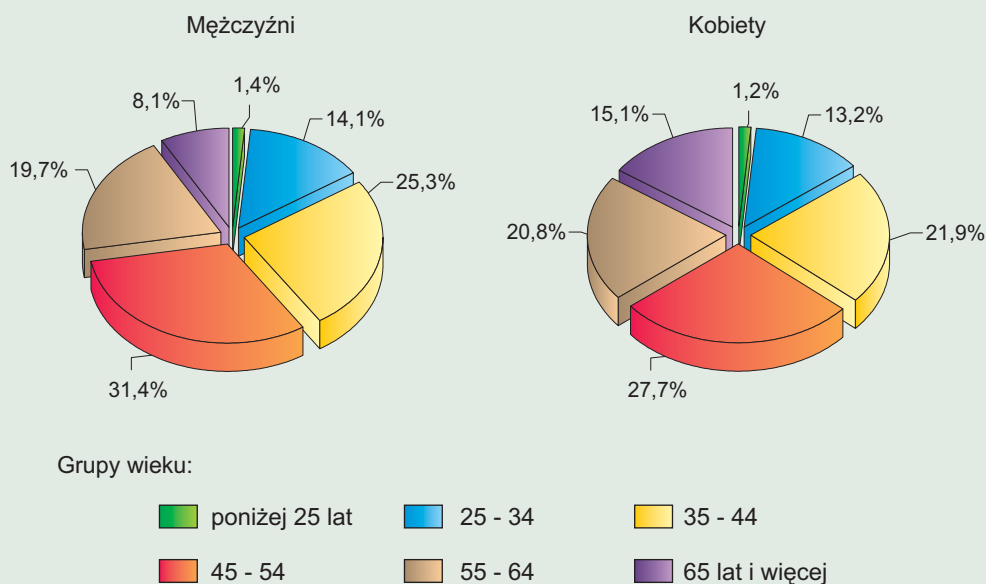
dowana większość, bo prawie 90%, to użytkownicy pracujący i kierujący własnym gospodarstwem rolnym.

Prawie 66% ogółu użytkowników (pracujących) w swoich gospodarstwach rolnych to mężczyźni. Kobiety w porównaniu z mężczyznami użytkowały mniejsze obszary gospodarstwa rolne.

Ponad 60% ogółu pracujących użytkowników gospodarstw rolnych to osoby w wieku powyżej 44 lat; zaś, co dziesiąty pracujący użytkownik przekroczył wiek 65 lat. Wśród kobiet użytkowników udział osób w wieku powyżej 44 lat wyniósł – 64%, z tego: 28% w wieku 45-54 lata, 21% w wieku 55-64 lata, 15% w wieku 65 lat i więcej. Dla mężczyzn odsetek ten ukształtował się na poziomie 59% (a w analogicznych grupach wieku: 31%, 20%, 8%).

**STRUKTURA UŻYTKOWNIKÓW GOSPODARSTW INDYWIDUALNYCH
PRACUJĄCYCH W TYCH GOSPODARSTWACH W CIĄGU ROKU
WEDŁUG PŁCI I WIEKU W 2010 R.**

Bardzo ważnym zagadnieniem przy ocenie nakładów pracy w rolnictwie w ciągu roku jest wymiar czasu pracy, w jakim pracują poszczególne osoby – zarówno rodzinna siła robocza, jak i pracownicy najemni. Duży udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu zniekształca w pewnym stopniu obraz z punktu widzenia pracochłonności poszczególnych typów gospodarstw. Ten etap prezentacji wyników PSR 2010 przedstawiony zostanie w kolejnych opracowaniach analitycznych poświęconych zagadnieniom pracujących w gospodarstwach rolnych, rozszerzonych o **nakłady wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit – AWU)**, tj. po przeliczeniu liczby osób wnoszących wkład pracy w gospodarstwa rolne w ciągu roku na pełne etaty. Dodatkowo – prezentacja uwzględniała będzie także wkład pracy najemnych pracowników dorywczych, pracowników kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej i „pozostałych osób pracujących”, które – jak wspomniano wcześniej – z założenia wyrażone są w dniówkach, przeliczonych następnie na umowne roczne jednostki pracy.

Gospodarstwa rolne

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytkowników rolnych i użytkowników w latach 2002 i 2010

Grupy obszarowe użytkowników rolnych w ha	2002	2010		
	ogółem	gospodarstwa indywidualne		
		razem	w tym prowadzące działalność rolniczą	
	<i>w tysiącach</i>			
Ogółem.....	305,9	257,3	257,1	233,4
0 - 1.....	82,5	67,3	67,3	47,7
powyżej 1 ha razem.....	223,3	189,9	189,7	185,7
z tego:				
1 - 2.....	45,9	34,2	34,2	32,2
2 - 3.....	29,2	27,1	27,1	26,2
3 - 5.....	45,7	41,4	41,4	40,6
5 - 7.....	33,1	27,9	27,9	27,7
7 - 10.....	31,0	24,9	24,9	24,8
10 - 15.....	22,2	18,1	18,1	18,1
15 - 20.....	8,1	7,0	7,0	7,0
20 - 30.....	5,2	5,2	5,2	5,2
30 - 50.....	2,1	2,7	2,7	2,7
50 - 100.....	0,6	1,0	1,0	1,0
100 i więcej.....	0,3	0,4	0,3	0,3
	<i>w odsetkach</i>			
Ogółem.....	100,0	100,0	100,0	100,0
0 - 1.....	27,0	26,2	26,2	20,4
powyżej 1 ha razem.....	73,0	73,8	73,8	79,6
z tego:				
1 - 2.....	15,0	13,3	13,3	13,8
2 - 3.....	9,6	10,5	10,5	11,2
3 - 5.....	14,9	16,1	16,1	17,4
5 - 7.....	10,8	10,8	10,8	11,9
7 - 10.....	10,1	9,7	9,7	10,6
10 - 15.....	7,2	7,0	7,0	7,7
15 - 20.....	2,6	2,7	2,7	3,0
20 - 30.....	1,7	2,0	2,0	2,2
30 - 50.....	0,7	1,0	1,0	1,1
50 - 100.....	0,2	0,4	0,4	0,4
100 i więcej.....	0,1	0,2	0,1	0,1

Tabl. 2. Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i rodzaju prowadzonej działalności rolniczej w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa				
		prowadzące działalność rolniczą				nie prowadzące działalności rolniczej
		razem	wyłącznie produkcję roślinną	wyłącznie produkcję zwierzęcą	produkcję roślinną i zwierzęcą	
<i>w tysiącach</i>						
2002						
Ogółem.....	305,9	263,5	93,0	2,7	167,8	42,4
2010						
Ogółem.....	257,3	233,6	107,9	2,0	123,6	23,7
z tego w grupach obszarowych UR:						
0 - 1 ha.....	67,3	47,7	33,2	1,7	12,8	19,6
1 - 2.....	34,2	32,2	22,0	0,1	10,1	2,0
2 - 3.....	27,1	26,2	14,6	0,1	11,5	0,9
3 - 5.....	41,4	40,6	17,2	0,1	23,4	0,8
5 - 7.....	27,9	27,7	8,4	0,0	19,2	0,2
7 - 10.....	24,9	24,8	5,7	0,0	19,0	0,1
10 - 15.....	18,1	18,1	3,5	0,0	14,6	0,0
15 - 20.....	7,0	7,0	1,2	0,0	5,8	0,0
20 - 30.....	5,2	5,2	0,9	0,0	4,3	0,0
30 - 50.....	2,7	2,7	0,6	0,0	2,1	0,0
50 - 100.....	1,0	1,0	0,4	0,0	0,6	0,0
100 ha i więcej.....	0,4	0,4	0,2	0,0	0,1	0,0
<i>w odsetkach</i>						
2002						
Ogółem.....	100,0	86,2	30,4	0,9	54,9	13,8
2010						
Ogółem.....	100,0	90,8	42,0	0,8	48,0	9,2
z tego w grupach obszarowych UR:						
0 - 1 ha.....	100,0	70,8	49,3	2,5	19,0	29,2
powyżej 1 ha.....	100,0	97,9	39,3	0,2	58,3	2,1

Tabl. 3. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i rodzaju prowadzonej działalności rolniczej w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa				
		prowadzące działalność rolniczą				nie prowadzące działalności rolniczej
		razem	wyłącznie produkcję roślinną	wyłącznie produkcję zwierzęcą	produkcję roślinną i zwierzęcą	
<i>w hektarach</i>						
2002						
Ogółem.....	5,14	5,55	2,80	0,59	7,15	2,59
2010						
Ogółem.....	5,48	5,97	4,05	0,91	7,73	0,58
z tego w grupach obszarowych UR:						
0 - 1 ha.....	0,35	0,43	0,43	0,08	0,45	0,15
1 - 2.....	1,48	1,48	1,47	1,47	1,51	1,42
2 - 3.....	2,46	2,47	2,45	2,46	2,49	2,43
3 - 5.....	3,93	3,93	3,87	3,95	3,98	3,78
5 - 7.....	5,92	5,92	5,88	5,80	5,94	5,82
7 - 10.....	8,33	8,33	8,26	8,07	8,36	8,30
10 - 15.....	12,04	12,05	11,95	12,11	12,07	11,48
15 - 20.....	17,17	17,17	17,19	17,40	17,16	17,09
20 - 30.....	24,04	24,03	24,11	22,59	24,02	25,53
30 - 50.....	37,53	37,53	38,17	41,11	37,35	40,36
50 - 100.....	66,84	66,84	69,98	0,00	64,70	0,00
100 ha i więcej.....	256,72	256,87	232,33	0,00	296,32	197,16

Użytkowanie gruntów

Tabl. 4. Użytkowanie gruntów według użytkowników w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	2002		2010	
	ogółem		gospodarstwa indywidualne	
			razem	w tym o powierzchni powyżej 1 ha UR
<i>w tysiącach hektarów</i>				
Powierzchnia gruntów				
ogółem.....	1808,9	1653,0	1601,8	1552,1
Użytki rolne razem.....	1572,9	1408,9	1366,9	1343,6
użytki rolne w dobrej kulturze rolnej.....		1359,1	1319,2	1300,5
zasiewy.....		1034,1	1003,4	992,1
grunty ugorowane.....		27,1	26,3	24,4
sady.....		70,0	68,9	66,4
łąki trwałe.....		205,2	199,3	196,5
pastwiska trwałe.....		22,7	21,3	21,1
użytki rolne pozostałe..		49,7	47,6	43,1
Lasy i grunty leśne.....	142,5	146,1	144,7	133,5
Pozostałe grunty.....	93,4	98,1	90,2	75,0
<i>w odsetkach</i>				
Powierzchnia gruntów				
ogółem.....	100,0	100,0	100,0	100,0
Użytki rolne razem.....	87,0	85,2	85,4	86,6
użytki rolne w dobrej kulturze rolnej.....		82,2	82,4	83,8
zasiewy.....		62,6	62,6	63,9
grunty ugorowane.....		1,6	1,6	1,6
sady.....		4,2	4,3	4,3
łąki trwałe.....		12,4	12,4	12,7
pastwiska trwałe.....		1,4	1,3	1,4
użytki rolne pozostałe..		3,0	3,0	2,8
Lasy i grunty leśne.....	7,9	8,8	9,0	8,6
Pozostałe grunty.....	5,2	5,9	5,6	4,8

Tabl. 5. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogółem	Użytki rolne								Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		ogółem	z tego w dobrej kulturze rolnej						pozo- stałe		
			razem	zasiewy	grunty ugorowane	sady	łąki	pas- twiska			
<i>w tysiącach hektarów</i>											
2002											
Ogółem.....	1808,9	1572,9	142,5	93,4
2010											
Ogółem.....	1653,0	1408,9	1359,1	1034,1	27,1	70,0	205,2	22,7	49,7	146,1	98,1
z tego w grupach obszarowych UR:											
0 - 1 ha.....	49,7	23,2	18,7	11,4	1,9	2,4	2,8	0,2	4,5	11,2	15,2
1 - 2.....	67,0	50,6	44,9	30,2	2,9	4,6	6,9	0,4	5,6	9,3	7,1
2 - 3.....	85,3	66,7	60,9	42,8	3,0	5,1	9,4	0,7	5,8	11,5	7,1
3 - 5.....	200,0	162,5	152,8	110,7	5,3	11,4	23,3	2,0	9,7	24,2	13,3
5 - 7.....	197,2	165,2	158,8	117,8	3,8	10,4	24,3	2,4	6,4	21,3	10,7
7 - 10.....	241,3	207,8	202,1	152,4	3,1	11,4	31,7	3,5	5,7	22,7	10,8
10 - 15.....	246,9	217,9	213,9	164,1	2,4	10,2	33,2	4,1	4,0	19,7	9,3
15 - 20.....	133,4	120,1	118,4	92,5	0,9	4,3	18,2	2,5	1,7	8,8	4,5
20 - 30.....	136,9	125,3	124,0	99,7	0,9	3,7	17,3	2,5	1,3	7,3	4,3
30 - 50.....	111,4	100,9	99,8	81,6	0,8	2,0	13,6	1,8	1,1	4,5	6,1
50 - 100.....	74,5	69,3	68,3	55,6	0,9	1,7	9,0	1,1	0,9	2,9	2,4
100 ha i więcej....	109,4	99,3	96,4	75,3	1,2	2,9	15,3	1,6	3,0	2,7	7,3
<i>w odsetkach</i>											
2002											
Ogółem.....	100,0	87,0	7,9	5,2
2010											
Ogółem.....	100,0	85,2	82,2	62,6	1,6	4,2	12,4	1,4	3,0	8,8	5,9
z tego w grupach obszarowych UR:											
0 - 1 ha.....	100,0	46,8	37,7	22,9	3,9	4,9	5,7	0,3	9,1	22,6	30,6
powyżej 1 ha.....	100,0	86,4	83,6	63,8	1,6	4,2	12,6	1,4	2,8	8,4	5,2

Powierzchnia zasiewów

Tabl. 6. Powierzchnia zasiewów według użytkowników w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	2002		2010	
	ogółem	gospodarstwa indywidualne		
		razem	w tym o powierzchni powyżej 1 ha UR	
<i>w tysiącach hektarów</i>				
Powierzchnia zasiewów				
ogółem.....	1097,7	1034,1	1003,4	992,1
Zboża ogółem.....	848,9	800,0	779,8	773,5
w tym podstawowe.....	679,2	641,7	624,5	619,6
Strączkowe jadalne	18,5	16,4	16,3	16,1
Przemysłowe.....	73,3	86,3	79,5	79,4
w tym:				
rzepak i rzepik.....	19,0	44,2	38,9	38,8
buraki cukrowe.....	46,1	33,7	32,3	32,2
Ziemniaki.....	79,0	28,0	27,9	26,8
Pastewne.....	39,9	57,8	55,6	55,2
Pozostałe.....	38,0	45,7	44,4	41,1
w tym warzywa.....	17,9	11,2	10,5	10,3
<i>w odsetkach</i>				
Powierzchnia zasiewów				
ogółem.....	100,0	100,0	100,0	100,0
Zboża ogółem.....	77,3	77,4	77,7	78,0
w tym podstawowe.....	61,9	62,1	62,2	62,5
Strączkowe jadalne	1,7	1,6	1,6	1,6
Przemysłowe.....	6,7	8,3	7,9	8,0
w tym:				
rzepak i rzepik.....	1,7	4,3	3,9	3,9
buraki cukrowe.....	4,2	3,3	3,2	3,2
Ziemniaki.....	7,2	2,7	2,8	2,7
Pastewne.....	3,6	5,6	5,5	5,6
Pozostałe.....	3,5	4,4	4,4	4,1
w tym warzywa.....	1,6	1,1	1,0	1,0

**Tabl.7. Powierzchnia zasiewów według grup obszarowych użytków rolnych
w latach 2002 i 2010**

Wyszczególnienie	Powierzchnia zasiewów ogółem	W tym					
		zboża		strączkowe jadalne	przemysłowe	ziemniaki	pastewne
		ogółem	w tym podstawowe				
<i>w tysiącach hektarów</i>							
2002							
Ogółem.....	1097,7	848,9	679,2	18,5	73,3	79,0	39,9
2010							
Ogółem.....	1034,1	800,0	641,7	16,4	86,3	28,0	57,8
z tego w grupach obszarowych UR:							
0 - 1 ha.....	11,4	6,3	4,9	0,1	0,2	1,2	0,4
1 - 2.....	30,2	23,5	18,3	0,3	0,9	1,5	1,3
2 - 3.....	42,8	34,4	26,6	0,5	1,3	1,8	1,8
3 - 5.....	110,7	90,2	70,0	1,5	4,1	4,3	4,7
5 - 7.....	117,8	96,0	75,1	2,0	5,4	4,0	5,1
7 - 10.....	152,4	123,6	98,5	3,0	8,2	4,8	6,7
10 - 15.....	164,1	130,7	104,6	3,3	11,1	4,3	8,7
15 - 20.....	92,5	71,7	58,0	1,8	7,9	2,0	5,7
20 - 30.....	99,7	74,8	62,0	1,6	10,2	1,7	7,6
30 - 50.....	81,6	58,4	49,0	1,2	11,8	1,2	6,5
50 - 100.....	55,6	38,6	32,2	0,6	9,8	0,5	4,5
100 ha i więcej.....	75,3	51,7	42,5	0,4	15,3	0,6	4,9
<i>w odsetkach</i>							
2002							
Ogółem.....	100,0	77,3	61,9	1,7	6,7	7,2	3,6
2010							
Ogółem.....	100,0	77,4	62,1	1,6	8,3	2,7	5,6
z tego w grupach obszarowych UR:							
0 - 1 ha.....	100,0	55,4	43,1	1,3	1,4	10,1	3,1
powyżej 1 ha.....	100,0	77,6	62,3	1,6	8,4	2,6	5,6

Zwierzęta gospodarskie

Tabl. 8. Zwierzęta gospodarskie według użytkowników w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	2002	2010	
	ogółem	gospodarstwa indywidualne	
		razem	w tym o powierzchni powyżej 1 ha UR

w tysiącach sztuk

Bydło	439,2	388,9	381,3	379,0
w tym krowy.....	262,0	187,2	184,0	182,6
Trzoda chlewna	1355,0	1000,2	984,0	976,7
w tym lochy.....	150,5	95,2	93,8	93,4
Owce.....	27,0	17,0	15,5	15,0
Konie.....	44,0	30,0	29,0	28,0
Kozy.....	18,0	12,6	12,5	11,0
Króliki.....	84,0	47,0	47,0	38,0
Drób ogółem.....	11639,8	9184,0	8749,0	7932,0

obsada na 100 ha użytków rolnych w sztukach

Bydło	27,9	27,6	27,9	28,2
w tym krowy.....	16,6	13,3	13,5	13,6
Trzoda chlewna	86,1	71,0	72,0	72,7
w tym lochy.....	9,6	6,8	6,9	7,0
Owce.....	1,7	1,2	1,1	1,1
Konie.....	2,8	2,1	2,1	2,1
Kozy.....	1,1	0,9	0,9	0,8
Króliki.....	5,3	3,3	3,4	2,8
Drób ogółem.....	740,0	651,9	640,1	590,3

Tabl.9. Zwierzęta gospodarskie według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.

Wyszczególnienie	Bydło	Trzoda chlewna	Owce	Konie	Drób ogółem
------------------	-------	----------------	------	-------	-------------

w tysiącach sztuk

Ogółem.....	388,9	1000,2	17,0	30,0	9184,0
z tego w grupach obszarowych UR:					
0 - 1 ha.....	2,3	7,6	0,1	1,0	1043,0
1 - 2.....	3,1	10,9	0,1	1,6	778,0
2 - 3.....	5,8	21,5	0,0	2,5	621,0
3 - 5.....	23,1	77,0	0,7	5,0	1395,0
5 - 7.....	34,0	106,0	1,0	5,0	849,0
7 - 10.....	59,9	158,0	1,8	5,0	1559,7
10 - 15.....	79,3	176,0	2,8	4,0	1283,0
15 - 20.....	51,9	117,5	2,2	2,0	409,0
20 - 30.....	56,5	118,0	2,7	1,7	355,0
30 - 50.....	40,3	103,0	3,4	1,0	394,0
50 - 100.....	16,7	56,0	2,0	0,5	269,0
100 ha i więcej.....	15,5	48,0	0,0	1,0	227,8

obsada na 100 ha użytków rolnych w sztukach

Ogółem.....	27,6	71,0	1,2	2,1	651,9
z tego w grupach obszarowych UR:					
0 - 1 ha.....	10,3	33,0	0,3	4,4	4490,0
powyżej 1 ha.....	27,9	71,6	1,2	2,1	587,5

Ciągniki i maszyny rolnicze

Tabl. 10. Ciągniki i maszyny rolnicze według użytkowników w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	2002	2010		
	ogółem	gospodarstwa indywidualne		
		razem	w tym o powierzchni powyżej 1 ha UR	
	<i>w tysiącach sztuk</i>			
Ciągniki ogółem.....	154,8	173,8	172,9	165,5
z tego o mocy:				
do 15 KW.....	4,8	4,6	4,6	3,9
15 do 25.....	45,7	68,2	68,1	64,2
25 do 40.....	54,7	54,9	54,8	52,8
40 do 60.....	40,2	31,6	31,3	30,7
60 do 100.....	7,7	12,6	12,4	12,3
100 KW i więcej....	1,6	1,8	1,7	1,7
Kombajny zbożowe.....	14,9	19,8	19,7	19,6
Kombajny ziemniaczane....	9,4	8,7	8,7	8,6
Kombajny buraczane.....	5,2	6,1	6,1	6,0
Silosokombajny.....	1,1	1,2	1,2	1,2
w tym samobieżne.....				
Opryskiwacze polowe.....	70,4	78,7	78,5	76,8
Opryskiwacze sadownicze.	6,8	9,0	9,0	8,8
	<i>w odsetkach</i>			
Ciągniki ogółem.....	100,0	100,0	100,0	100,0
z tego o mocy:				
do 15 KW.....	3,1	2,7	2,7	2,3
15 do 25.....	29,5	39,3	39,4	38,8
25 do 40.....	35,3	31,6	31,7	31,9
40 do 60.....	26,0	18,2	18,1	18,6
60 do 100.....	5,0	7,3	7,2	7,4
100 KW i więcej....	1,0	1,0	1,0	1,0

Tabl. 11. Ciągniki i maszyny rolnicze według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	Ciągniki	Kombajny			Silosokombajny	Opryskiwacze polowe	Opryskiwacze sadownicze
		zbożowe	bura-czane	ziemniaczane			
<i>w tysiącach sztuk</i>							
2002							
Ogółem.....	154,8	14,9	5,2	9,4	1,1	70,4	6,8
2010							
Ogółem.....	173,8	19,8	6,1	8,7	1,2	78,7	9,0
z tego w grupach obszarowych UR:							
0 - 1 ha.....	7,3	0,1	0,1	0,1	0,0	1,7	0,2
1 - 2.....	9,6	0,2	0,0	0,1	0,0	2,6	0,5
2 - 3.....	12,7	0,3	0,0	0,1	0,0	4,3	0,8
3 - 5.....	29,0	1,1	0,1	0,4	0,0	12,9	1,9
5 - 7.....	26,1	1,6	0,2	0,8	0,0	13,8	1,6
7 - 10.....	28,8	3,2	0,7	1,6	0,1	15,7	1,6
10 - 15.....	26,0	4,6	1,4	2,3	0,2	13,3	1,2
15 - 20.....	12,3	2,8	1,1	1,4	0,2	5,8	0,5
20 - 30.....	10,9	3,0	1,2	1,2	0,3	4,6	0,4
30 - 50.....	6,5	1,9	0,8	0,6	0,2	2,5	0,2
50 - 100.....	2,8	0,8	0,3	0,2	0,1	1,0	0,1
100 ha i więcej.....	1,7	0,4	0,1	0,0	0,0	0,5	0,1
<i>na 100 gospodarstw w sztukach</i>							
2002							
Ogółem.....	50,6	4,9	1,7	3,1	0,4	23,0	2,2
2010							
Ogółem.....	67,5	7,7	2,4	3,4	0,5	30,6	3,5
z tego w grupach obszarowych UR:							
0 - 1 ha.....	10,9	0,1	0,1	0,2	0,0	2,5	0,4
powyżej 1 ha.....	87,6	10,4	3,2	4,5	0,6	40,5	4,6

Pracujący w gospodarstwach rolnych

Tabl. 12. Pracujący wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych w czerwcu 2010 r. według grup obszarowych użytków rolnych

Wyszczególnienie	Pracujący ogółem	Gospodarstwa indywidualne			Gospodarstwa osób prawnych	
		pracujący w swoim gospodarstwie rolnym			pracownicy najemni stali	
		razem	wyłącznie	głównie		
<i>w tysiącach osób</i>						
Ogółem.....	304,4	300,1	266,6	33,4	2,6	1,8
z tego w grupach obszarowych UR:						
0 - 1 ha.....	39,4	39,2	34,3	4,8	0,2	0,0
1 - 2.....	29,3	28,8	25,0	3,7	0,5	0,0
2 - 3.....	27,8	27,7	24,1	3,6	0,2	0,0
3 - 5.....	52,9	52,5	46,1	6,4	0,2	0,1
5 - 7.....	42,5	42,3	37,5	4,8	0,1	0,1
7 - 10.....	42,8	42,6	38,2	4,4	0,2	0,0
10 - 15.....	34,1	34,0	30,9	3,0	0,2	0,0
15 - 20.....	14,3	14,1	13,0	1,1	0,1	0,0
20 - 30.....	10,9	10,8	9,9	0,8	0,1	0,0
30 - 50.....	6,1	5,7	5,2	0,5	0,2	0,3
50 - 100.....	2,3	2,0	1,8	0,2	0,1	0,2
100 ha i więcej.....	2,0	0,5	0,5	0,1	0,4	1,1
<i>w odsetkach</i>						
Ogółem.....	100,0	98,6	87,6	11,0	0,8	0,6
z tego w grupach obszarowych UR:						
0 - 1 ha.....	100,0	99,5	87,2	12,3	0,4	0,1
powyżej 1 ha.....	100,0	98,4	87,6	10,8	0,9	0,7

Tabl.13. Użytkownicy gospodarstw indywidualnych według grup wieku, płci i grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Ogółem	W wieku					
		poniżej 25 lat	25-34	35-44	45-54	55-64	65 lat i więcej
	w tysiącach osób						

Użytkownicy ogółem

Ogółem.....	230,4	3,1	31,7	55,6	69,5	46,2	24,2
0 - 1.....	46,7	0,6	4,5	8,0	10,6	12,1	10,9
1 - 2.....	31,6	0,3	4,1	7,4	9,1	6,8	3,9
2 - 3.....	25,8	0,3	3,4	6,3	7,6	5,2	2,9
3 - 5.....	40,1	0,5	5,6	10,2	12,6	7,7	3,4
5 - 7.....	27,4	0,4	4,1	7,3	9,0	5,0	1,6
7 - 10.....	24,7	0,4	3,9	6,5	8,7	4,2	0,9
10 - 15.....	18,0	0,4	3,1	4,9	6,3	2,9	0,4
15 - 20.....	7,0	0,1	1,3	2,1	2,4	1,0	0,1
20 - 30.....	5,2	0,1	1,0	1,6	1,8	0,6	0,1
30 - 50.....	2,7	0,0	0,5	0,9	0,9	0,3	0,0
50 - 100.....	1,0	0,0	0,2	0,4	0,3	0,1	0,0
100 i więcej....	0,3	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0

w tym kobiety

Ogółem.....	79,0	1,0	10,4	17,3	21,9	16,4	12,0
0 - 1.....	22,0	0,3	2,0	3,4	4,6	6,0	5,7
1 - 2.....	13,7	0,1	1,7	3,0	4,0	2,9	2,0
2 - 3.....	10,2	0,1	1,3	2,3	3,0	2,1	1,5
3 - 5.....	13,8	0,2	1,9	3,3	4,2	2,6	1,6
5 - 7.....	7,9	0,1	1,2	2,1	2,5	1,3	0,7
7 - 10.....	5,9	0,1	1,1	1,6	2,0	0,9	0,3
10 - 15.....	3,4	0,1	0,8	1,0	1,1	0,4	0,1
15 - 20.....	1,1	0,0	0,2	0,3	0,3	0,1	0,0
20 - 30.....	0,6	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	0,0
30 - 50.....	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
50 - 100.....	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
100 i więcej....	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabl. 14. Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w ciągu roku według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010

Wyszczególnienie	Pracujący ogółem*	Gospodarstwa indywidualne				Gospodarstwa osób prawnych	
		rodzinna siła robocza			pracownicy najemni stali		
		razem*	użytkownicy	współmałżonkowie			
<i>w tysiącach osób</i>							
2002							
Ogółem.....	531,8	527,4	262,9	140,0	124,6	2,9	1,5
2010							
Ogółem.....	569,0	564,6	230,4	138,7	195,6	2,6	1,8
z tego w grupach obszarowych UR:							
0 - 1 ha.....	90,6	90,4	46,7	23,3	20,4	0,2	0,0
1 - 2.....	69,9	69,3	31,6	17,7	20,0	0,5	0,0
2 - 3.....	60,5	60,3	25,8	14,9	19,6	0,2	0,0
3 - 5.....	101,7	101,4	40,1	23,9	37,4	0,2	0,1
5 - 7.....	74,2	73,9	27,4	17,3	29,2	0,1	0,1
7 - 10.....	69,4	69,2	24,7	16,5	28,1	0,2	0,0
10 -15.....	52,3	52,1	18,0	12,7	21,5	0,2	0,0
15 - 20.....	20,9	20,8	7,0	5,2	8,6	0,1	0,0
20 - 30.....	15,7	15,6	5,2	4,1	6,3	0,1	0,0
30 - 50.....	8,5	8,0	2,7	2,1	3,2	0,2	0,3
50 - 100.....	3,1	2,8	1,0	0,8	1,0	0,1	0,2
100 ha i więcej.....	2,2	0,7	0,3	0,2	0,3	0,4	1,1
<i>w odsetkach</i>							
2002							
Ogółem.....	100,00	99,2	49,4	26,3	23,4	0,5	0,3
2010							
Ogółem.....	100,00	99,2	40,5	24,4	34,4	0,5	0,3
z tego w grupach obszarowych UR:							
0 - 1 ha.....	100,00	99,8	51,5	25,7	22,5	0,2	0,0
powyżej 1 ha.....	100,00	99,1	38,4	24,1	36,6	0,5	0,4

*) W 2010 r. z uwzględnieniem członków rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku (bez wynagrodzenia), którzy:
- mieszkali z użytkownikiem, ale nie tworzyli z nim wspólnego gospodarstwa domowego,
- nie mieszkali z użytkownikiem.

ZNAKI UMOWNE

Kreska	(-)	-	zjawisko nie występuje
Zero	(0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5
	(0,0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Kropka	.	-	zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych
Znak	(x)	-	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe
„W tym”		-	nie podaje się wszystkich składników sumy ogólnej

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

zł	-	złoty	ha	-	hektar
tys.	-	tysiąc	szt	-	sztuka
mln	-	milion	l	-	litr
t	-	tona	m	-	metr
dt	-	decytona	pkt	-	punkt
kg	-	kilogram			

Prosimy o podanie źródła przy publikowaniu danych US

Urząd Statystyczny w Lublinie, ul. St. Leszczyńskiego 48,
20-068 Lublin, tel. 81 533 20 51, fax 81 533 27 61
Informacje w sprawach zbytu publikacji tel. 81 533 20 51 w. 128 lub 81 533 27 14
e-mail: SekretariatUSLUB@stat.gov.pl
